

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Markéta Ševčíková

Praha 2014

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

Markéta Ševčíková

OBĚTI BOHŮ

"Vzorce" obětních rituálů v předkolumbovské Mezoamerice

Vedoucí práce: PhDr. Marek Halbich, Ph.D.

Praha 2014

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 16. 05. 2014

.....

podpis

Poděkování:

Ráda bych na tomto místě poděkovala PhDr. Marku Halbichovi, PhD. za vedení mé práce, vstřícný přístup a cenné připomínky. Rovněž děkuji PhDr. Olze Vilímkové, PhD., která mě uvedla do problematiky mezoamerických kultur.

Obsah

Úvod	5
1. Úvod do problematiky	7
1.1. Charakteristika oblasti	7
1.2. Oběť.....	10
1.3. Typologie obětí.....	14
2. Kultury Mezoameriky	17
2.1. Olmékové	17
2.1.1. Nadpřirozeno	19
2.2. Mayové.....	22
2.2.1. Náboženství.....	24
2.3. Toltékové.....	27
2.3.1. Kult Opeřeného hada	28
2.4. Aztékové.....	29
2.4.1. Náboženství.....	31
3. Oběť stětím	33
3.1. Míčová hra	35
3.2. Mýtus o dvojčatech	37
4. Oběť vyrváním srdce	41
4.1. Darování ohně	44
5. Sebeoběť	45
Závěr	49
Seznam pramenů a literatury	50

Úvod

Klíčem k pochopení všech kultur je právě oběť (biblická). „*Lépe, když zemře jeden, než aby zahynulo celé společenství*“.

René Girard, *O původu kultury*

Téma své bakalářské práce jsem si vybrala nejen díky své zálibě v mezoamerických předkolumbovských kulturách, ale rovněž na základě knihy *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky* od Z. M. Kostíkové, M. Křížové a S. Květinové. Vždy mě zajímalo, odkud pramenila touha těchto kultur po lidské krvi a zda mezi těmito kulturami resp. jejich zvyky existuje nějaké propojení. Zjištění jistého propojení, nebo chcete-li transformace těchto zvyků mezi předkolumbovskými kulturami Mezoameriky a jejich původ je právě cílem této práce.

Svou práci jsem rozdělila do pěti kapitol. První kapitola představuje stručný úvod do této problematiky, který je rozdělen na několik částí. První je věnována základním informacím o Mezoamerice a jejích dějinách. Druhá část se soustřeďuje na oběť a její význam pro mezoamerické kultury. Poslední část je věnována typologii obětí.

Druhá kapitola má za cíl přiblížit mezoamerické kultury, které vykonávaly obětní rituály a o kterých pojednává tato práce. Každé z těchto kultur, Olmékům, Mayům, Toltékům a Aztékům, je věnována samostatná podkapitola, ve které se zároveň pojednává i o jejich náboženských představách, které byly důvodem obětních rituálů. Vzhledem k rozsahu mé práce má tato kapitola spíše informativní ráz bez nároku na celistvou charakteristiku těchto rozmanitých kultur a jejich náboženství. Pro podrobnější informace doporučuji knihy Markéty Křížové *Aztékové – Půvab a krutost indiánské civilizace* a *Mayové - víc než záhady dávné civilizace*, a dále *Svět předkolumbovské Ameriky* (viz Seznam pramenů a literatury).

Třetí kapitola se věnuje obětní technice stětím. Součástí této kapitoly jsou podkapitoly týkající se fenoménu míčové hry a mýtu o hrdinných dvojčatech. Tyto podkapitoly jsem zařadila proto, že jejich témata jsou nedílnou součástí oběti stětím a troufám si tvrdit, že bez nich nelze tuto formu oběti zcela pochopit.

Čtvrtá kapitola pojednává o „nejčastější“ obětní technice a to o oběti vyrváním srdce. Pro ilustraci možného původu této oběti je součástí této kapitoly podkapitola pojednávající o mýtu mayského kmene Quiché o darovaném ohni.

Tématem páté kapitoly je sebeoběť neboli oběť krve, kterou vykonávali mezoameričtí vládci. Vzhledem k tomu, že se většina původních záznamů týká právě panovníků a jejich života, je tato technika oběti doložitelná již od prvních vyspělých mezoamerických kultur.

Jak je patrné z výše uvedených informací o obsahu jednotlivých kapitol, má práce se soustřeďuje pouze na některé z mezoamerických kultur a na nejčastější formy obětování. Proto bych ráda na úvod dodala, že jsem si vědoma charakteru své práce, jež je pouhou skicou, na které se snažím zachytit alespoň základní propojení těchto kultur z hlediska rituálů lidských obětí.

1. Úvod do problematiky

Jelikož se tato práce zabývá obětními rituály v předkolumbovských mezoamerických kulturách, je nutné nejprve vymezit jednak oblast *Mezoameriky*, a také charakterizovat oběť a její význam pro tyto kultury.

1.1. Charakteristika oblasti

Označení „Mezoamerika“ zavedl v první polovině 20. století německo-mexický antropolog Paul Kirchhoff (1900 – 1972) pro vyznačení oblasti, která sdílí určité kulturní rysy, které ji odlišují od ostatních kulturních oblastí amerického kontinentu. K těmto kulturním rysům patří pyramidy a chrámy, hieroglyfické písmo, složitý pantheon bohů a dobře zorganizovaný obchod.¹ Vzhledem k tématu této práce jsou nejdůležitějšími společnými rysy široce rozšířené přinášení lidských obětí, rituální krvavé pokání, velmi složitý rituální kalendář založený na obměně 260denního období s rokem, který trval přibližně 360 dní a hry s gumovým míčem, které se odehrávaly na speciálně postavených hřištích.²

Z geografického hlediska se jedná o většinu dnešního Mexika, celou Guatemalu a části Hondurasu a Salvadoru, tedy „od severních hranic vlivu aztécké kultury až po jižní hranice oblasti mayské“. ³

Co se týče periodizace, můžeme dějiny Mezoameriky rozdělit na jednotlivá období následovně: paleoindiánské období (do cca 7. tisíciletí př. n. l.), archaické období (od 7. do 2. tisíciletí př. n. l.), předklasické období (od 2. tisíciletí př. n. l. do 3. století n. l.), klasické období (od 3. století n. l. do cca 9. – 10. století n. l.), poklasické období (od 9. – 10. století n. l. do počátku 16. století n. l.), conquista (prvních několik desetiletí 16. století n. l.), koloniální období (od 16. století do 18. století n. l.) a období nezávislosti (od 19. století dodnes).⁴ Pro tuto práci budou stěžejní zejména předklasické, klasické a poklasické období.

Zatímco paleoindiánské období se neslo v duchu lovecko-sběračských skupin, během archaického období se obyvatelé Mezoameriky začali usazovat, objevili

---

¹ COE, Michael – D. Dean – R. SNOW a Elizabeth P. BENSON. *Svět předkolumbovské Ameriky: kulturní atlas*. Vyd. 1. Překlad Petra Andělová. V Praze: Knižní klub, 1997, s. 85

² Tamtéž, s. 85

³ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 27

⁴ Rozdělení období dle Z. M. Kostičové: KOSTIČOVÁ, Z. M. 2012: *mayský kalendář, transformace vědomí, dva světy a rovnováha*. 1. vydání. Praha: Malvern, 2011, s. 23

zemědělství a domestikovali první plodiny, z nichž nejdůležitější je kukuřice, která se stala základem mezoamerického jídelníčku. Současně začínají vznikat malé vesnice s jednoduchou společenskou strukturou.⁵

K plnému přechodu k zemědělství dochází až v předklasickém období.⁶ Z vesnic začínají vznikat první městské státy a objevuje se kultura Olméků, od níž pravděpodobně pochází množství kulturních prvků charakteristických pro tuto oblast, např. mezoamerický kalendář.⁷ V tomto období existují rovněž důkazy o mayské kultuře, která dokonce s Olméký živě komunikovala.⁸

Na konci tohoto období dochází k významnému mezníku, který se označuje jako předklasický kolaps. Dosud se přesně neví, co bylo jeho příčinou, ale jak uvádí Z. M. Kostičová, „zřejmě za ním stál jednak úpadek olmécké kultury na severu a jednak snad určité klimatické změny, výbuch sopky nedaleko Kaminaljuyú“.⁹ Je však důležité upozornit, že tento předklasický kolaps postrádal univerzální či trvalý vliv. I když některá města (*El Mirador*) byla trvale opuštěna, jiným (*Tikal*, *Calakmul*) tento kolaps prospěl.¹⁰

Přestože je v předklasickém období oblast středního Mexika spíše periferií, pro klasické období jsou v popředí kultury Mayů a Teotihuacánu právě z této oblasti.¹¹ I když by se mohlo zdát, že díky terminologii je toto období důležitější, není tomu tak. Jak uvádí Z. M. Kostičová, tato terminologie je zavádějící, protože názvy období mezoamerických dějin jsou z doby, kdy badatelé nepovažovali předklasické a poklasické období za významné. Tyto domněnky se však díky archeologickým důkazům ukázaly jako liché, názvy ovšem přetrvaly „(...) jako relikty dřevních dob majistiky“.¹² Kromě výše zmíněných kultur v tomto období rovněž vzkvétala kultura Monte Albánu.

---

⁵ KOSTIČOVÁ, Z. M. 2012: *mayský kalendář, transformace vědomí, dva světy a rovnováha*. 1. vydání. Praha: Malvern, 2011, s. 23

⁶ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 28

⁷ KOSTIČOVÁ, Z. M. 2012: *mayský kalendář, transformace vědomí, dva světy a rovnováha*. 1. vydání. Praha: Malvern, 2011, s. 24

⁸ Tamtéž, s. 24

⁹ Tamtéž, s. 24

¹⁰ Tamtéž, s. 24 - 25

¹¹ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 33

¹² KOSTIČOVÁ, Z. M. 2012: *mayský kalendář, transformace vědomí, dva světy a rovnováha*. 1. vydání. Praha: Malvern, 2011, s. 25

1.2. Oběť

Jak uvádějí J. Černý a J. Holeš, obětování nadpřirozeným bytostem bylo součástí rituálů od nejstarších dob a to ve všech geografických oblastech. Oběti bývaly různé a sloužily k různým účelům, po nejvíce však k usmíření či naklonění si božstev. Během rituálů se kromě obětních zvířat, jako byl beran, býk či medvěd, přinášely i lidské oběti.¹⁶

Z pohledu Evropana je usmrcení člověka „pro dobrou věc“ naprosto nepochopitelné, protože považujeme lidský život za jednu z nejvyšších hodnot. Jakákoli, i dobrovolná či nutná smrt je pro nás negativní a snažíme se jí předcházet.¹⁷ Pro obyvatele Mezoameriky byla lidská oběť naopak „základním stovebním kamenem“.¹⁸

Souvislosti, v rámci kterých sami obyvatelé chápali lidskou oběť, nám poskytuje analýza pramenů, které o lidské oběti hovoří. Tato analýza uvádí, že lidská oběť měla tři zásadní dimenze: povinnost, výsada a trest.¹⁹

Rozměr povinnosti vycházel především z mýtů o stvoření. V mnoha mezoamerických pramenech se uvádí, že lidská oběť byla ústřední povinností, kterou lidstvu přikázali bohové. Mayská kniha *Popol Vuh* dokonce říká, že člověk byl pro uctívání bohů přímo stvořen.²⁰

Původkyně a Stvořitel, dvojice božských stvořitelů, nejprve stvořila zvířata, načež se ukázalo, že ta umí jenom vrískat a kdákat a nejsou schopna ani vyslovit jména svých tvůrců, natož aby je uctívala. Bohové byli zklamaní a určili zvířata za potravu lidem, načež se začali zvonu zabývat stvořením bytostí, které by je uctívaly jako své stvořitele.²¹

---

¹⁶ ČERNÝ, Jiří a Jan Holeš. *Sémiotika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, s. 298 - 299

¹⁷ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 7

¹⁸ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie. *Lidská oběť a sebeoběť v Mezoamerice* [online]. Glosy.info, 20. červenec 2006. [cit. 25. března 2014]. Dostupné na WWW: <<http://glosy.info/texty/lidska-obet-a-sebeobet-v-mezoamerice/>>

¹⁹ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 54

²⁰ Tamtéž, s. 54

²¹ SLAVÍK, Ivan. *Popol Vuh: a výbor z Letopisů Cakchiquelů a z knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucatánu*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1976, s. 24 - 25

A ještě řekli jelenům, ptákům, pumám, jaguárům, hadům: „Vyslovujte naše jména, uctívejte nás, matku svou, otce svého! Vzávejte Huracána, Chipi-Caculhu, Raxa-Caculhu, Srdce nebes, Srdce země, Původkyni a Stvořitele, Rodičku a Ploditele. Volejte nás, vzývejte nás, modlete se k nám,“ řekli jim.

A nebylo možno, aby mluvili jako lidé: vřeštili jen, kdákali a štěbetali. Nesrozumitelné byly jejich skřeky, každý křičel jinak a po svém.

Když Původkyně a Stvořitel slyšeli, jak nejsou s to hovořit, domlouvali se: „Nesvedli to, aby vyslovovali naše jména, jména svých původců a stvořitelů. To není v pořádku,“ domlouvali se Rodička a Ploditel.

Jim pak děli: „Dobrá, budete nahrazeni. Nesvedli jste to, ani na jedno slůvko jste se nezmohli. Změnili jsme názor: Podržíte si svou potravu, svou pastvu, svůj pelech, své přístřeší – budou to jen rokle a lesy, neboť se to nepovedlo, abyste nás uctívali a vzývali. Ale jsou ještě, jsou bytosti, jež nás budou vzývat a ctít. Ty teď stvoříme.

Vy však přijměte svůj osud: Vaše maso bude rozžvýkáno. Tak se stane, to bude Váš los.“ Tak mluvili, když malým i velkým zvířatům celičké země zvěstovali svou vůli.

Chtěli udělat ještě jednu zkoušku, chtěli udělat ještě jeden pokus, chtěli docílit, aby je vzývali. Ale zvířata nesvedla se dorozumět. Nic je nenapadlo a zhola nic nepořídila. A tak bylo jejich maso obětováno, byla určena za potravu a za kořist smrti zvířata, jež žijí na tváři země.

Nezbývalo tedy, než aby se znovu pokusili učinit tvora, stvořit bytost – Původkyně a Stvořitel, Rodička a Ploditel: „Zkusme to znovu. Už je blizoučko setba, už svítá. Stvořme si služebníky a živitele.“

„Ale jak to udělat, abychom byli vzýváni, aby se na nás pamatovalo na zemi: Už jsme to zkusili se svým prvním dílem, svými prvními tvory, ale k ničemu to nevedlo a nebyli jsme vzýváni a nebyli jsme chváleni.

Nuže zkusme stvořit bytosti poslušné a uctivé, jež by nám sloužily a o nás dbaly.“ Tak řekli. I učinili, i stvořili. Ze země, z bláta udělali tělo.²²

Nicméně ani druhý pokus o stvoření lidí, tentokrát z hlíny nebyl šťastný. Tito lidé se nemohli pohnout, mluvili, ale rozum neměli a při sebemenším dešti se rozpustili. I toto pokolení bylo tedy zničeno a při třetím pokusu použili pro stvoření lidstva dřevo. Třetí pokolení lidstva už bylo o poznání povedenější, mohlo

---

²² SLAVÍK, Ivan. *Popol Vuh: a výbor z Letopisů Cakchiquelù a z knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucatánu*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1976, s. 25 - 26

se pohybovat, množit i mluvit, ale na své stvořitele se nerozpomnělo, natož aby je uctívalo. Teprve poslední pokolení lidstva stvořené z kukuřičného těsta bylo podle představ stvořitelů. Tito lidé byli konečně vděční a uctívali své stvořitele.²³

U Aztéků má oběť jako povinnost původ v mýtu o stvoření pátého slunce v Teotihuacanu. Aztécký svět měl za sebou již čtyři éry, tzv. slunce a po skončení toho čtvrtého se v Teotihuacánu sešli bohové a rokovali, jak bude svět pokračovat. Všude je v té době tma, jelikož poslední slunce bylo zničeno, je tedy nutné, aby zvolili člověka, který se stane novým sluncem. Na dotaz se hned přihlásí krasavec ve zdobném oděvu jménem Tecciztecatl, který se netají tím, že by se chtěl stát sluncem. Bohové tuto volbu schválí, ale vyžadují rovněž náhradníka. Jelikož už nebylo dobrovolníků, vyberou ze svého středu starého a nemocného boha jménem Nanahuatzin, který byl oblečen skromně. Ten souhlasil, že pokud Tecciztecatl neuspěje, zkusí to on sám.²⁴

Bohové zažehnou ve středu Teotihuacánu veliký oheň a vyzvou Tecciztecatla, aby do něho skočil a tím, že shoří, se proměnil ve slunce. Mladík se rozeběhl vstříc ohništi, ale těsně před ním si to rozmyslel. Zkusil to ještě dvakrát, ale ani jednou neuspěl. Po jeho zjevném neúspěchu vyzvou bohové Nanahuatzina, aby splnil svůj slib. Ten se rozeběhne a bez rozpaků skočí do ohně, z něž následně vystoupí již jako Tonatiuh, krásný a zdobně oděný sluneční válečník. Něco se ale pokazilo, nový sluneční bůh se nepohybuje a je na obloze tak nízko, až jeho žár všechno pálí a hrozí požárem. Z toho důvodu musí přistoupit k obětnímu kameni sami bohové, aby jim božský kněz Quetzalcoatl vyrval srdce a ještě tlukoucí je nabídl slunci. Tyto oběti dají slunečnímu bohu energii a slunce se pomalu začne pohybovat a započne svoji každodenní pouť po nebi.²⁵

Z tohoto mýtu jasně vyplývá povinnost krmit boha slunce lidskou krví, která je zdrojem života a lidským srdcem, které je zdrojem pohybu, aby nedošlo k zániku slunce a tedy i zániku světa.²⁶

Ač nám to může připadat absurdní, být obětován byla svým způsobem výsada a osud obětovaného byl v jistém smyslu hoden závisti. Stejně jako většina

---

²³ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 55 - 56

²⁴ Tamtéž, s. 57

²⁵ Tamtéž, s. 57

²⁶ Tamtéž, s. 58

světových kultur, měly i ty mezoamerické nějakou představu o posmrtném životě a existovalo zde (podobně jako např. v křesťanství) hned několik míst, kam se bylo možné po smrti dostat. Na rozdíl od křesťanství to ale nezáleželo na způsobu života, ale naopak na způsobu smrti.²⁷

Z mezoamerických thanatologií se nejlépe dochovala ta aztécká. Většina smrtelníků mířila po smrti do země mrtvých v podzemí, neboli Mictlanu, což bylo poměrně nepříznivé místo a zároveň domov bohů smrti Mictlantecuhtliho a Mictecacihuatla. Nikomu se tam nechtělo, ale většina způsobů smrti odkazovala duše mrtvých právě do těchto míst, kde na ně čekalo mnoho překážek, např. přežít útok krvežíznivých bestii.²⁸

Naproti tomu ti, co zemřeli na pohlavní choroby, lepru, byli zasaženi bleskem či se utopili, se mohli těšit na lepší posmrtný osud. Způsob jejich smrti totiž naznačoval, že si je vybral Tlaloc, bůh vod, a z toho důvodu nezamíří po smrti do Mictlanu, ale právě k němu do Tlalocu, což byla země hojnosti. Zde se duše věnují hrám a požívají halucinogeny.²⁹

Naprosto nejlepší posmrtný život čekal jedince, které si vybral bůh slunce. Konkrétně to byli vojáci padlí v boji, ženy, které skonali při porodu a váleční zajatci, kteří byli obětováni. Tito lidé byli považováni za ztělesnění bohů.³⁰

Z prostředí mayské kultury se podobná thanatologie bohužel nedochovala, ale z dostupných informací můžeme vyvodit jisté paralely. Mayské podsvětí, obdoba aztéckého Mictlanu, se nazývalo Xibalba a pravděpodobně sem, stejně jako u Aztéků, mířila většina zemřelých. Současně víme, že duše lidí vhozených do studny putovaly přímo k božstvu vod, protože po nich kněží posílali bohům vzkazy. K oběti vyrvání srdce bohužel stejné asociace nemáme.³¹

Rozměr výsady však nespočíval pouze v posmrtných výhodách, ale v některých případech zažíval dotyčný jedinec božské pocty již zaživa. Týkalo se to svátků,

---

²⁷ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 61 - 62

²⁸ Tamtéž, s. 62

²⁹ Tamtéž, s. 62

³⁰ Tamtéž, s. 62 - 63

³¹ Tamtéž, s. 64

kde vyvolený ztělesňoval samotné božstvo, jako například při aztéckém výročním svátku Toxcatlu, kdy byl obětovaný považován za ztělesnění boha Tezcatlipoky.³²

I přes výše zmíněné výhody, které lidská oběť přinášela, byla neustále považována za negativní osud. Z dokumentů, které nám o ní přinášejí zprávy, jasně vyplývá, že byla kromě povinnosti a výsady rovněž trestem pro obětované. To je evidentní již ze způsobu, jakým se oběť prováděla a rovněž z nerovného vztahu mezi obětovaným a obětníkem, kdy první ze jmenovaných byl vždy v nevýhodě a mýty na tom nic nezmění.³³

1.3. Typologie oběti

Ve světových náboženstvích můžeme z hlediska typologie rozlišit oběti na ty, při kterých přijde o život živý tvor, ať člověk či zvíře, a na ty, kdy se bohům dávají darem neživé věci, jako jsou květiny, jídlo, pití či kadidlo. V případě obětování lidí či zvířat můžeme oběť dále rozdělit na krvavou a nekrvavou, podle toho, jestli při obětování teče krev nebo byla oběť zbavena života bez prolití krve, například utopením.³⁴

Z hlediska obětí v oblasti předkolumbovské Mezoameriky je však nutné toto rozdělení upravit. Obětování zvířáček se zde totiž dá rozdělit do čtyř kategorií a to: lidská oběť, zvířecí oběť, rituální mučení a sebeoběť resp. oběť krve. V rámci prvních dvou jmenovaných přijde vždy o život nějaký živý tvor, buď člověk, jak je uvedeno v názvu první kategorie, či zvíře, jak napovídá kategorie druhá. V případě druhých dvou obětí není podstatou smrt oběti, nýbrž její utrpení, které buď jedinci působí někdo jiný (rituální mučení) nebo si ho oběť působí sama (sebeoběť).³⁵

V kontextu obětování lidí můžeme toto rozdělení rozčlenit dále podle typu usmrcení, což v této oblasti znamenalo celou škálu způsobů. Mezi ty nejoblíbenější a nejdůležitější patřila dekapitace oběti a také vyrvání srdce.³⁶ Mezi

---

³² Srov. KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 65 - 66

³³ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 66

³⁴ Tamtéž, s. 47

³⁵ Tamtéž, s. 48

³⁶ Tamtéž s. 49 - 51

méně významné resp. používané způsoby zabítí patřilo zastřelení, utopení, gladiátorská oběť, upálení, ukamenování, shození z výšky a pohřbení za živa.³⁷

Obětování zvířat ve své podstatě kopírovalo obětování lidí, hlavní praktikou zabíjení zde bylo stětí či vyrvání srdce. Z pramenů nejsme bohužel schopni posoudit, jakým způsobem bylo zvíře zabito, „*prameny se pouze zmiňují o faktu, že ho při rituálu připravili o život*“.³⁸

Sebeoběť neboli oběť krve znamená dobrovolné a účelné obětování své vlastní krve. Toto tzv. pouštění žilou bylo v celé Mezoamerice z náboženského i společenského hlediska velice důležité a dá se říct, že co do významu zcela srovnatelné s lidskou obětí.³⁹

Oběť krve se nejčastěji prováděla tak, že si dotyčný probodl či nařízl uši, jazyk, nos či předkožku penisu pomocí tvrdých trnů kaktusu agáve či rejnočími trny a vzniklým otvorem se pak mohl protáhnout provázek. Krev se buď vsakovala přímo do provázku, nebo stékala do připravené misky či košíku vyplněného papírem, který se následně rituálně spálil⁴⁰. Z dochovaných materiálů se zdá, že sebeoběť krve byla po většinu mezoamerických dějin spojována převážně s privilegovanými vrstvami a znamenala jistou prestiž. Jak uvádí Z. M. Kostičová se spoluautorkami, „*některé archeologické nálezy se dokonce zdají naznačovat, že minimálně v klasickém období byla přímo výsadou aristokracie a že ji níže postavení lidé nevykonávali*“.⁴¹

Je možné, že v některých výjimečných případech mohla oběť krve přerůst v rituální sebevraždu⁴², ale v obecné rovině nebyla jejím cílem smrt

---

³⁷ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 114

³⁸ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie. *Špinavé a trapné rituály: Oběť a sebeoběť krve v latinkou psaných mayských písemných pramenech*. Praha, 2006. Diplomová práce. Filosofická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Mgr. Markéta Křížová, PhD., s. 8

³⁹ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 52

⁴⁰ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie. *Lidská oběť a sebeoběť v Mezoamerice* [online]. Glosy.info, 20. červenec 2006. [cit. 25. března 2014]. Dostupné na WWW: <<http://glosy.info/texty/lidska-obet-a-sebeobet-v-mezoamerice/>>

⁴¹ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 52

⁴² Jak uvádějí Jürgen Kremer a Fausto Uc Flores ve svém článku *The ritual suicide of Maya Rulers*, pokud byla sebeoběť krve vykonávána prostřednictvím proseknutí krční tepny, mohlo dojít k velmi masivnímu krvácení, které, pokud by se do 3 – 5 minut nezastavilo, mohlo vést k smrti. Viz KREMER, J. - UC FLORES, F. *The Ritual Suicide of Maya Rulers*. [online]. [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://www.mesoweb.com/pari/publications/rt10/Suicide.pdf>

„obětovaného“, nýbrž jeho bolest a rovněž získání krve, která byla určena jako pokrm bohů.⁴³

Poslední typ zacházení s oběťmi, který je nutné zmínit, je rituální mučení, jež má spojitost s válkou a s dokazováním nadvlády. I zde, stejně jako v případě sebeoběti, se mělo docílit především utrpení a bolesti, nicméně nezřídka končilo rituální mučení smrtí. Na rozdíl od sebeoběti si však utrpení nepřivádí oběť sama, ale je prováděno mučitelem.⁴⁴

Výše zmíněné oběti se nikdy nekonaly sami o sobě, ale bývaly součástí konkrétních svátků či obřadů. Mohly se vyskytovat v různých souvislostech, obětovaní mohli být uctíváni i zavrženi a se stejnou růzností se nakládalo s mrtvými těly.⁴⁵

---

⁴³ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 52

⁴⁴ Tamtéž, s. 52 - 53

⁴⁵ Tamtéž, s. 53

2. Kultury Mezoameriky

2.1. Olmékové

Podél jižního pobřeží Mexického zálivu se v průběhu formativního neboli předklasického období (cca 1400 př. n. l. – 300 n. l.) začala vyvíjet tzv. náčelnictví⁴⁶ - primitivní formy státního zřízení.⁴⁷

K vyšší formě státního zřízení jako první v této oblasti dospěla kultura Olméků⁴⁸, která obývala bažinaté nížiny dnešního jižního Veracruz a sousedního Tabasca.⁴⁹ Archeologické výzkumy v nalezištích San Lorenzo, La Venta a Tres Zapotes, na území, které označuje Ignacio Bernal jako „Metropolitní Olmec“ vypovídají, že podstatou olmécké kultury byla pokročilá sociální stratifikace, hospodářské přizpůsobení, lokální i dálkový obchod, umění a náboženství.⁵⁰

Není náhodou, že se první „vyspělá“ civilizace Mezoameriky zformovala právě tady. Z geografického hlediska se dá toto území charakterizovat jako pobřežní planina s občasnými nízkými pahorky, která patří k nejvlhčím oblastem z celé Mezoameriky. Vzhledem k silným záplavám, které tu pravidelně nastávají v období dešťů a zanechávají tu vrstvu úrodného bahna, má tato oblast nejúrodnější zeminu v Mexiku. Díky těmto přírodním podmínkám připomínajícím situaci na Nilu bylo možné pěstovat kukuřici a další důležité plodiny po celý rok, což umožnilo rozvoj komplikované olmécké civilizace.⁵¹

Datování olmécké kultury bylo dlouhou dobu jablkem sváru. Mnoho mayologů odmítalo uvěřit tomu, že by specifické olmécké umění s kolosálními monumenty

---

⁴⁶ Podle R. F. Murphyho náčelnictví ohlašovalo nástup silných institucí vůdcovství a hierarchií moci a bylo přechodnou vývojovou formou na cestě k vyššímu politickému uspořádání. Srov. MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Vyd. 1. Překlad Hana Červinková. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 135

⁴⁷ VANDERWARKER, Amber M. *Farming, hunting, and fishing in the Olmec world*. 1st ed. Austin: University of Texas Press, 2006, s. 1

⁴⁸ Název *Olmec* znamená „lidé ze země gumovníku“ a používala ho skupina domorodců, kteří v této oblasti žili v době conquisty. Původní název nositelů starověké kultury je nám bohužel dosud neznámý. Srov. CARRASCO, David. *Náboženství Mezoameriky: kosmovize a obřadní centra*. V čes. jaz. vyd. 1. Překlad Kateřina Březinová, Jana Zvěřinová. Praha: Prostor, 1998, s. 51

⁴⁹ COE, Michael – D. Dean – R. SNOW a Elizabeth P. BENSON. *Svět předkolumbovské Ameriky: kulturní atlas*. Vyd. 1. Překlad Petra Andělová. V Praze: Knižní klub, 1997s. 94

⁵⁰ CARRASCO, David. *Města a symboly - stará středoamerická náboženství*. ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení*. 1. vydání. Praha: Oikoymenh, 2007, s. 18 - 19

⁵¹ COE, Michael – D. Dean – R. SNOW a Elizabeth P. BENSON. *Svět předkolumbovské Ameriky: kulturní atlas*. Vyd. 1. Překlad Petra Andělová. V Praze: Knižní klub, 1997, s. 94

z čediče mohlo být starší než umění klasických Mayů. To se však díky archeologickým výzkumům a radiokarbonové metodě datování potvrdilo a dnes již s určitostí víme, že tyto památky pocházejí z předklasického období.⁵²

V současnosti rozlišujeme dvě „období“. První má spojitost s velkou částí pozdní etapy raně předklasického období (1200 – 900 př. n. l.), druhé se vztahuje ke střední části předklasického období (900 – 400 př. n. l.). Pozdním obdobím předklasického období éra Olméků končí.⁵³

Mexický umělec a badatel Miguel Covarrubias považuje kulturu Olméků za „mateřskou kulturu Mezoameriky“⁵⁴, a to zejména proto, že postavili základy pro určité náboženské modely, které pozdější kultury Mezoameriky nejen používaly, ale rovněž rozvinuly. Důkazy pro toto tvrzení můžeme najít jak vytesané v kamenech, tak vyobrazené v malbách ve skalách a rovněž v náboženských představách.⁵⁵

Umění Olméků, které se objevuje jako první na území Mezoameriky, mělo s výjimkou portrétů vládců převážně charakter náboženských představ se zaměřením na vyobrazení velkého počtu různých nadpřirozených bytostí, ve kterých se slučovaly charakteristické rysy lidí s rysy zvířat.⁵⁶ Tyto motivy jsou spolu s motivy mláďat jaguárů s vyceněnými zuby a obřimi sochami lidských hlav součástí uměleckého stylu Olméků.⁵⁷

Typickými předměty olméckého umění byly kromě zmíněných obřích hlav rovněž nefritové miniatury, keramika a poprvé i kamenné stély (vzpřímené kamenné desky s vytesanými motivy), na kterých jsou vyobrazeny jak historické, tak rituální události.⁵⁸

---

⁵² COE, Michael – D. Dean – R. SNOW a Elizabeth P. BENSON. *Svět předkolumbovské Ameriky: kulturní atlas*. Vyd. 1. Překlad Petra Andělová. V Praze: Knížní klub, 1997, s. 94

⁵³ Tamtéž, s. 94

⁵⁴ CARRASCO, David. *Města a symboly - stará středoamerická náboženství. ELIADE, Mircea. Dějiny náboženského myšlení*. 1. vydání. Praha: Oikoymenh, 2007, s. 18

⁵⁵ CARRASCO, David. *Náboženství Mezoameriky: kosmovize a obřadní centra*. V čes. jaz. vyd. 1. Překlad Kateřina Březinová, Jana Zvěřinová. Praha: Prostor, 1998, s. 52

⁵⁶ COE, Michael – D. Dean – R. SNOW a Elizabeth P. BENSON. *Svět předkolumbovské Ameriky: kulturní atlas*. Vyd. 1. Překlad Petra Andělová. V Praze: Knížní klub, 1997, s. 96

⁵⁷ CARRASCO, David. *Města a symboly - stará středoamerická náboženství. ELIADE, Mircea. Dějiny náboženského myšlení*. 1. vydání. Praha: Oikoymenh, 2007, s. 19

⁵⁸ Tamtéž, s. 19

2.1.1. Nadpřirozeno

Díky nedávné analýze kontextu olméckého náboženství, kterou provedli Flannery a Drennan víme, že se v rámci agrárních vesnických společností, které vznikly v Mezoamerice v předklasickém období, konaly jak účelové rituály při narození či úmrtí nebo při výrazné úrodě, tak pravidelné výroční kalendářní rituály. Není tedy pochyb, že nositelé olmécké kultury tyto rituály prováděli, nevyjímaje praktikování lidské oběti včetně těch dětských a kanibalismu při pohřbu významné osoby či obětování dospělých jedinců při stavbě významných budov.⁵⁹

Tyto rituály se prováděly v olméckých obřadních střediscích, která zdobila vyobrazení fantastických náboženských motivů představujících vzájemný vztah člověka a zvířete. Můžeme zde nalézt kombinace jako člověk-jaguár, jaguár-pták, pták-jaguár-kajman, jaguár-kajman-ryba či kajman-člověk. Mezi další posvátná zvířata, která byla rovněž považována za posvátné projevy podsvětí, země i oblohy, patřili chřestýši a jiní prudce jedovatí hadi, opice či harpie. Existuje možnost, že tato vyobrazení prezentovala víru v duchovní pomocníky, kteří se převtělili do silných a mnohdy agresivních a nebezpečných zvířat, aby tak mohly sloužit potřebám šamanismu. Dle důkazů z pozdější mayské a aztécké kultury víme, že zvířata, skutečná i ta ze sfér fantazie, byla velmi silně propojena se všemi lidmi – jednalo se o duchovní průvodce válečníků a privilegovaných vrstev.⁶⁰ Podle Bernala byli jaguáři nejspíše „maskami“ vládců, jelikož jaguár symbolizoval hrůzy a tajemství džungle či životní síly jiného světa: *existovala zbožštěná forma...a polidštěný jaguár, „muž-jaguár“ a „dítě-jaguár“*.⁶¹ Je podstatné, že se tato posvátná úcta, kterou Olmékové cítili vůči jaguárovi, stala pravidelným rysem většiny pozdějších náboženství v mezoamerické oblasti.⁶²

Jedním z míst, které nám může pomoci odhalit olmécké náboženské představy je nestarší známé olmécké sídlo San Lorenzo, nacházející se jihozápadně od La

---

⁵⁹ FLANNERY, K. *The Early Mesoamerican Village*, s. 332. In: CARRASCO, David. *Města a symboly - stará středoamerická náboženství*. ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení*. 1. vydání. Praha: Oikoymenh, 2007, s. 19

⁶⁰ CARRASCO, David. *Náboženství Mezoameriky: kosmovize a obřadní centra*. V čes. jaz. vyd. 1. Překlad Kateřina Březinová, Jana Zvěřinová. Praha: Prostor, 1998, s. 53

⁶¹ BERNAL, I. *The Olmec World*, s. 99. In: CARRASCO, David. *Města a symboly - stará středoamerická náboženství*. ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení*. 1. vydání. Praha: Oikoymenh, 2007, s. 20

⁶² Jak uvádí Carrasco, Covarrubia prokázal stylistický vývoj olmécké formy jaguára až po obrazy několika pozdějších dešťových božstev, jako např. aztéckého Tláloca, mayského Chaca a boha deště Tajina. Srov. CARRASCO, David. *Města a symboly - stará středoamerická náboženství*. ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení*. 1. vydání. Praha: Oikoymenh, 2007, s. 20

Venty (Veracruz, Mexiko). San Lorenzo bylo založeno cca 1200 př. n. l., nicméně kolem roku 700 př. n. l. bylo náhle opuštěno a zničeno, čímž zároveň zanikla jeho náboženská i historická podoba.⁶³

K nejúchvatnějším nálezům, které tato archeologická lokalita poskytla, patří, kromě více než dvou stovek obřadních pahorků, šest monumentálních lidských kamenných hlav s mongoloidními rysy. Každá z hlav měří téměř 3 metry a váží až 40 tun. Všechny hlavy mají přilbu.⁶⁴

Tyto monumenty, stejně jako další, byly vytesány ze skal pohoří Tuxtla vzdáleného sedmdesát kilometrů od místa, kde byly nalezeny. Přenos na takovou vzdálenost i úroveň uměleckého provedení svědčí nejen o silné víře v náboženské symboly, ale také o komplikované společenské organizaci. Význam těchto monumentů není zatím zcela jasný, ale je možné, že by mohly představovat hlavy mrtvých vládců či válečníků střežící posvátná místa.⁶⁵

Co se týče těchto kamenných hlav, naprosto souhlasím s názorem Davida Carrasca, že by se mohlo rovněž jednat o znázornění válečníků, kteří byli obětováni v souvislosti se sakrální míčovou hrou, při které jim byla useknuta hlava. Jak Carrasco uvádí, hra byla v pozdějších mezoamerických dějinách velmi oblíbená a stínání hlav k ní patřilo. Je tedy možné, že lidské oběti, které mají udržet slunce na nebesích, pocházejí již z náboženské tradice Olméků. Pro tuto variantu rovněž hovoří skutečnost, že nositelé této kultury měli zálibu ve stavbě trvalých kamenných objektů, které symbolizují nejen zemi, ale i jejich dohled nad zachováním plodnosti ve světě.⁶⁶

---

⁶³ CARRASCO, David. *Města a symboly - stará střeadoamerická náboženství*. ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení*. 1. vydání. Praha: Oikoymenth, 2007, s. 20

⁶⁴ CARRASCO, David. *Náboženství Mezoameriky: kosmovize a obřadní centra*. V čes. jaz. vyd. 1. Překlad Kateřina Březinová, Jana Zvěřinová. Praha: Prostor, 1998, s. 54

⁶⁵ Tamtéž, s. 54

⁶⁶ CARRASCO, David. *Města a symboly - stará střeadoamerická náboženství*. ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení*. 1. vydání. Praha: Oikoymenth, 2007, s. 21, poznámka pod čarou č. 15

Obrázek 2

Olmécká kolosální hlava vytesaná z čediče v Museo de La Venta, outdoorové muzeum poblíž Villahermosa, Tabasco, Mexiko; photo: Robert Frerck/Odyssey Productions
(Zdroj: *The Colossal Heads of the Olmec (Picture of the Day)* [online]. [cit. 2014-04-24]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/blogs/2011/11/colossal-heads-olmec-picture-day/>)

Další důležitou lokalitou je již výše uvedené naleziště La Venta, což je malý bahnitý ostrůvek bez kamenů, na kterém lze téměř všude nalézt motivy jaguárů i obří kamenné hlavy. Toto důkladně naplánované sídliště ukrývá ve svém středu první velkou mezoamerickou pyramidu. Jedná se o rýhovanou kuželovitou stavbu s průměrem 252 metrů a výškou 30 metrů. Díky výstupkům a prohlubním, které pokrývají její povrch, vytváří dojem sopky.⁶⁷

V La Ventě se rovněž našlo množství okázalých schránek, pravděpodobně obětí bohům, které ukrývaly nefrit, jaguáří mozaiky a navrtná konkávní zrcadla z železné rudy.⁶⁸

Neméně důležité je i třetí z hlavních nalezišť olmécké kultury a to Tres Zapotes, kde byl nalezen důkaz jednoho z největších přínosů Mezoameriky v náboženské oblasti a to neobyčejně přesného obřadního kalendáře. Jak uvádí

---

⁶⁷ CARRASCO, David. *Náboženství Mezoameriky: kosmovize a obřadní centra*. V čes. jaz. vyd. 1. Překlad Kateřina Březinová, Jana Zvěřinová. Praha: Prostor, 1998, s. 54

⁶⁸ Tamtéž, s. 55

Carrasco, nejslavnější památka z této lokality nese název stéla C a skládá se z obrovské jaguáří masky na jedné straně a ze sloupu tvořeného číselnými kódy čárek a teček na straně druhé. Čárky a tečky se podařilo rozšifrovat jako letopočet 31 př. n. l., jedná se tedy o poolméckou památku. Přestože tato památka nespadá do éry starověkých Olméků, nabízí spekulace, že to byli právě oni a nikoli Mayové, kdo vynalezl vynikající kalendářní systém tzv. dlouhého počtu, kterým se řídil jak rituální tak společenský život v některých mezoamerických oblastech.⁶⁹

2.2. Mayové

Mayská civilizace patřila k nejvyspělejším kulturám Mezoameriky⁷⁰. Nositelé této kultury obývali postupně velkou část mezoamerické oblasti. V předklasickém období to byla Guatemalská vysočina, planina podél pobřeží Pacifiku a severní část Salvadoru. V klasickém období byla hlavním útočištěm Mayů oblast kolem jezera Petén v Guatemale, část Belize, jižní část Yucatánu a území Tabasca, zatímco v poklasickém období to byla většina poloostrova Yucatán.⁷¹

K charakteristickým znakům mayské kultury patří hieroglyfické nápisy, datované stély a kult zbožštěných panovníků. Díky tomu, že Mayové byli posedlí zaznamenáváním důležitých událostí, můžeme lépe pochopit, jak žili.⁷² Jelikož však tyto záznamy většinou hovoří o životě panovníků či příslušníků elit, není zcela jisté, zda podávají objektivní informace, jelikož se zaznamenávalo jen to, co oni sami považovali za vhodné.⁷³

Mezi další rysy mayské kultury patřilo používání komplikovaného kalendáře⁷⁴ a velice důkladná znalost astronomie. Je pravda, že jisté formy kalendáře

---

⁶⁹ CARRASCO, David. *Náboženství Mezoameriky: kosmovize a obřadní centra*. V čes. jaz. vyd. 1. Překlad Kateřina Březinová, Jana Zvěřinová. Praha: Prostor, 1998, s. 55

⁷⁰ KAŠPAR, Oldřich. *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: modulové učební texty pro studenty antropologie a "příbuzných" oborů - Předkolumbovská Amerika z antropologické perspektivy*. Editor Jaroslav Malina. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2002, s. 27

⁷¹ KRÍŽOVÁ, Markéta. *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*. 1. vydání. Praha: Skřivan, 2011, s. 13 - 14

⁷² KOSTIČOVÁ, Z. M. – KRÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 35

⁷³ KRÍŽOVÁ, Markéta. *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*. 1. vydání. Praha: Skřivan, 2011, s. 28

⁷⁴ Podrobnější informace viz AVENI, A. F. *Schody ke hvězdám: astronomie dávných civilizací*. 1. vydání v českém jazyce. Praha: Dokořán; Praha: Argo, 2004, zejm. kapitola Moc z nebes.

existovali v celé Mezoamerice, Mayové však byli jediní⁷⁵, kdo nepoužíval pouze cyklický systém, ale vynalezli tzv. dlouhý počet, což by se dalo přirovnat k našemu letopočtu.⁷⁶

V neposlední řadě je pro Maye charakteristická jejich nejednotnost. Nejen že nikdy neexistovala mayská říše⁷⁷ v pravém slova smyslu, dokonce neexistoval ani jednotný mayský jazyk. Jelikož se pod označením Mayové skrývá spousta různých kmenů, existovala i celá řada jazyků. Zřejmě však alespoň v klasickém období existoval jakýsi ekvivalent evropské latiny a to jazyk *maya-cholti*, který používali zejména příslušníci elit a jež byl rovněž používán v nápisech.⁷⁸

Mayská společnost byla velmi silně sociálně rozvrstvená s výraznou mužskou dominancí. Na samém vrcholu stál panovník a s ním spříznění příslušníci elit, kteří měli monopol na kněžské, vojenské a administrativní funkce, obchod, znalost písma či na otázky ohledně náboženských pravd. I když tato „šlechta“ tvořila pouze 2% populace, většina záznamů popisuje právě jejich život, o zbylých 98% mnoho informací neexistuje. Dá se však konstatovat, že existovala vrstva zemědělců a jiných ručně pracujících, kterým byla nadřazena vrstva specializovaných řemeslníků. Samotné dno patřilo nesvobodným, které bychom mohli označit za jakési otroky či nevolníky.⁷⁹

Vládcové městských států a kněží sídlili v obřadních centrech. Součástí typického kultického centra byly velké pyramidy, paláce, chrámy, míčová hřiště či parní lázně a stély, na kterých byly pečlivě zaznamenávány všechny důležité události, především z panovníkova života. K nekrásnějším z těchto center patřilo nejspíše Palenque s celou řadou chrámů, které jsou známé jako „Skupina kříže“. V Palenque byl rovněž nalezen nejznámější mezoamerický hrob v „Chrámu nápisů“, který byl patrně vybudován jako pocta dynastii Pacala „Štítu, vládce ze 7. století. Na Pacalově sarkofágu byl vyobrazen kosmický strom s návodem pro

---

⁷⁵ Jediní, u kterých máme pro to nezpochybnitelné důkazy.

⁷⁶ KOSTIČOVÁ, Z. M. – KRÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 35 - 36

⁷⁷ Existovaly zde stovky „městských států“, které spolu neustále soupeřily. V klasickém období se sice vyprofilovala dvě nejvýznamnější města, Tikal a Calakmul, ale nikdy ani jedno z nich neovládlo celou oblast. Viz KOSTIČOVÁ, Z. M. – KRÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 32

⁷⁸ KOSTIČOVÁ, Z. M. – KRÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 32

⁷⁹ KRÍŽOVÁ, Markéta. *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*. 1. vydání. Praha: Skřivan, 2011, s. 27 - 28

cestu do podsvětí a rovněž mayské uspořádání vesmíru. Za zmínku také stojí obřadní centrum Copán, kde bylo nalezeno nejlépe zachované hřiště na míčovou hru a v neposlední řadě centra Piedras Negras, Kaminaljuyú, Tikal či Yaxchilán.⁸⁰

Hlavní výživu mayských měst zajišťovalo zemědělství. Mayové si dokázali podrobit i pro jiné téměř nehostinné prostředí. Půdu v okolí řek mohli obdělávat po celý rok, rovněž odvodňovali bažiny, které mohli využívat i sušších období a naopak suché oblasti zavodňovali pomocí zavlažovacích kanálů. Díky tomuto systému měli úrodu i několikrát ročně. Mezi hlavní pěstované plodiny patřila kukuřice, dále pak pěstovali ovocné stromy a také stromy *zapote*, jejichž dřevo využívali na stavby. Ze zvířat chovali pouze krocany, psy a včely. Přestože se pokoušeli o domestikaci jelenů, živočišnou potravu získávali především lovem. K lovné zvěři patřila prasata pekari, opice, tapíři, ptáci či želvy. Je možné, že část zemědělské produkce museli rolníci odevzdat k obživě panovníkovi, kněžím a administrativním funkcionářům, se zbytkem pak nakládali podle svého.⁸¹

2.2.1. Náboženství

Vzhledem k tomu, že vyjma hieroglyfických nápisů a umění⁸² nám zprávy o náboženství Mayů podávají zejména spisy španělských mnichů z 16. století a poklasická kniha *Popol Vuh*, nedá se určitostí říci, která božstva byla původně mayská, a která se uctívala v důsledku kontaktu s jinými mezoamerickými kulturami⁸³.

Přestože je mayské náboženství jednou z nejlépe zdokumentovaných součástí jejich kultury, je také nejtěžší pro pochopení. V podstatě nelze oddělit „všední“ a „náboženské“ činnosti, jelikož náboženství se velmi silně vázalo na všechny aspekty mayského života a žádné konání nebylo výlučně světskou záležitostí. Dá

---

⁸⁰ CARRASCO, David. Města a symboly - stará střeadoamerická náboženství. ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení*. 1. vydání. Praha: Oikoymenh, 2007, s. 27 - 29

⁸¹ KRÍŽOVÁ, Markéta. *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*. 1. vydání. Praha: Skřivan, 2011, s. 30 - 32

⁸² Například nízké reliéfy na nalezištích v Palengue či Piedras Negras Viz THOMPSON, J. E. S. *Sláva a pád starých Mayů*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1971, s. 301

⁸³ David Stuard ve svém článku *The arrival of strangers* navrhuje na základě hieroglyfických textů v Tikalu, že mohlo dojít k vpádu obyvatel Teotihuacánu a tím k importu nových božstev viz STUART, David. *The Arrival of Strangers: Teotihuacan and Tollan in Classic Maya history*. [online]. s. 12 [cit. 2014-03-28].

Dostupné z: www.mesoweb.com/pari/publications/news_archive/25/strangers/strangers.html

se říct, že Mayové přisuzovali nadpřirozenou moc všemu, co je obklopovalo, ať již to byly krajinné prvky jako hory či řeky, živočichové a rostliny nebo nebeská tělesa.⁸⁴

Velká část mayských božstev tvořila skupiny po čtyřech, kdy se každý ze čtveřice vztahoval k jedné světové straně a k její barvě, každý z bohů mohl být zároveň dobrý i špatný a rovněž mohli měnit i pohlaví. Co se týče podoby mayských bohů, můžeme konstatovat, že se v jejich vzhledu kombinují zvířecí a lidské rysy, které se prolínají s rostlinnými motivy.⁸⁵ Například bohové země a deště „*odvozují svůj původ od hadů; mají výrazné rysy hadů a kajmanů, které se navzájem fantasticky prolínají, ať již samy o sobě nebo kombinované s lidskými rysy*“.⁸⁶

Rovněž je nutné poznamenat, že přestože Mayové považovali za domov lidí zemi, kterou si představovali jako želví krunyř plující po oceánu, třináctistupňové nebe za příbytek bohů a devítistupňové podsvětí (Xibalba) jako útočiště mrtvých, probíhalo veškeré jednání bohů, lidí i mrtvých současně a vzájemně se prolínalo.⁸⁷

Jak uvádí M. Křížová, i přes tento chaos je třeba rozlišovat teoretickou rovinu náboženství a kult, který je zaměřený na primární lidské potřeby. V mayském případě to byl kult vody, plodnosti a kukuřice a v neposlední řadě nebeská tělesa a přírodní živly.⁸⁸

K nejdůležitějším mayským božstvům patřil bůh Slunce zvaný Kinich Ahau neboli „Pán sluneční tváře“, dále bohyně Měsíce Ix Chel, bůh deště, bouří a blesků Chac a bůh kukuřice, jehož jméno pravděpodobně znělo Hun Nal „První otec“.⁸⁹

---

⁸⁴ KRÍŽOVÁ, Markéta. *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*. 1. vydání. Praha: Skřivan, 2011, s. 48

⁸⁵ THOMPSON, J. E. S. *Sláva a pád starých Mayů*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1971, s. 302 - 303

⁸⁶ Tamtéž, s. 310

⁸⁷ KRÍŽOVÁ, Markéta. *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*. 1. vydání. Praha: Skřivan, 2011, s. 49 -51

⁸⁸ Tamtéž, s. 48

⁸⁹ Tamtéž, s. 49 -51

Obrázek 3

Zobrazení mayského boha kukuřice

(Zdroj: KRÍŽOVÁ, Markéta. *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*. 1. vydání. Praha: Skřivan, 2011, s. 51)

Co se týče mayských obětních rituálů, ty byly veřejné a prováděly se hned z několika důvodů. Pomocí obětních rituálů se uctívali a krmili bozi⁹⁰, zprostředkovávala komunikace s nadpřirozenými bytostmi⁹¹ a rovněž se jejich prostřednictvím upevňovala moc panovníků a kněží. Vykonávání těchto náboženských obřadů bylo dopředu určeno pomocí kalendáře a řádné provedení těchto rituálů dávalo kněžím a panovníkům podíl na pokračování světa.⁹² V ranějších fázích mayské civilizace převažovaly oběti pomocí stětí, rituální mučení a oběť krve,⁹³ v poklasické době se přidala oběť utopením v posvátných cenote⁹⁴. Bohové tyto dary přijímali pomocí svých soch, které kněží pomazávali krví obětovaných či mučených; z obětních ohňů či z obětních nádob.⁹⁵

Vzhledem k tomu, že Mayové považovali obětovaného za ztělesnění boha, na jehož počest zemřel, je možné, že praktikovali rovněž kanibalismus, aby se pozřením „božského“ těla podíleli na jeho nadpřirozené moci.⁹⁶

⁹⁰ Viz mýtus o stvoření lidí v *Popol Vuh*, SLAVÍK, Ivan. *Popol Vuh: a výbor z Letopisů Cakchiquelů a z knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucatánu*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1976, s. 25

⁹¹ Především oběť krve u vládců viz KRÍŽOVÁ, Markéta. *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*. 1. vydání. Praha: Skřivan, 2011, s. 54

⁹² KRÍŽOVÁ, Markéta. *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*. 1. vydání. Praha: Skřivan, 2011, s. 52 -53

⁹³ KOSTIČOVÁ, Z. M. – KRÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 74

⁹⁴ Tamtéž, s. 119

⁹⁵ KRÍŽOVÁ, Markéta. *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*. 1. vydání. Praha: Skřivan, 2011, s. 53

⁹⁶ Tamtéž, s. 53

2.3. Toltékové

Kultura Toltéků vždy byla, je a možná ještě dlouho bude velkou záhadou. Vše, co o nich dosud víme, pochází od Aztéků, a jak se zdá, ani oni toho mnoho nevěděli. Pro Aztéky Toltékové ztělesňovali ideální národ, který byl kulturně vyspělý, znal řemeslo, zemědělství i písmo a věděl, jak uspokojit bohy. Jinak řečeno, byli to dokonalí předci, kteří předali Aztékům svou kulturu se vším, co k ní patří.⁹⁷

Označení nositelů této kultury, Toltec (*Toltecatl*) vzniklo spojením slov *tecatl*, což znamená muž, člověk a toponymického označení Tollan. Podle aztéckých mýtů měli Aztékové právě z Tollanu pocházet. „Tolték“ tedy znamená ten, který pochází z Tollanu. Jak uvádí Kostičová, podle aztéckých mýtů byl Tollan velké a bohaté město, kterému vládl Ce Acatl Topiltzin Quetzalcoatl.⁹⁸ Dodnes však není jisté, kde se toto město nacházelo. Již nějaký čas je s tímto městem spojováno naleziště Tula de Allende, které se nachází poblíž mexického hlavního města Ciudad de México. Jelikož je ale toto naleziště poměrně malé a jeho úroveň nepřiliš vysoká, což nesouhlasí s popisem v aztéckých mýtech, objevují se i názory (např. archeoložka Laurette Séjourné), že by Tollanem mohl být Teotihuacán, obrovské a velkolepé město poblíž aztéckého Tenochtitlanu i Tuly.⁹⁹ Pokud bychom za Toltéky chtěli považovat obyvatele zmíněné Tuly, můžeme je datovat do raného poklasického období, tedy cca 900 – 1200 n. l., kdy Tula byla hlavním městem Toltécké „říše“.¹⁰⁰

Existuje rovněž možnost, že žádný skutečný Tollan nikdy neexistoval a že se jedná pouze o mýtus o době zlatého věku, pravzor ideálního města z počátku věků, kterému vládl božský panovník.¹⁰¹

Podle Oldřicha Kašpara Toltékové pěstovali kukuřici, pepř či bavlnu, vytvořili piktografické písmo pro zaznamenávání důležitých událostí a jejich kněží se zabývali astrologií a kosmogonií. Rovněž užívali kalendář, který znali též Mayové,

---

⁹⁷ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie. *Kdo byli Toltékové?* [online]. Glosy.info, 14. únor 2007. [cit. 25. března 2014]. Dostupné na WWW: <<http://glosy.info/texty/kdo-byli-toltekov/>>

⁹⁸ Tamtéž

⁹⁹ Tamtéž

¹⁰⁰ COE, Michael – D. Dean – R. SNOW a Elizabeth P. BENSON. *Svět předkolumbovské Ameriky: kulturní atlas*. Vyd. 1. Překlad Petra Andělová. V Praze: Knižní klub, 1997, s. 134

¹⁰¹ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie. *Kdo byli Toltékové?* [online]. Glosy.info, 14. únor 2007. [cit. 25. března 2014]. Dostupné na WWW: <<http://glosy.info/texty/kdo-byli-toltekov/>>

a to ceremoniální o 13 měsících po dvaceti dnech, 52 letý cyklu a běžný kalendář o 18 měsících po 20 dnech s pěti volnými dny koncem roku.¹⁰²

2.3.1. Kult Opeřeného hada

Opeřený had neboli Ce Acatl Topiltzin Quetzalcoatl je původní toltécké božstvo, které v toltécké-aztécké mytologii nabývá hned několika podob. Jako mýtický hrdina se vydal do aztéckého Mictlanu, aby zde pomocí krve ze svého penisu oživil staré lidské kosti. Během této výpravy rovněž získal kukuřičná semena, která následně věnoval lidem. Jako první vládce Toltéků měl naučit svůj lid různým řemeslům, umění a především vynalezl kalendář. Byl ideálním panovníkem, který natolik miloval své poddané, že zakázal lidské oběti a místo nich určil k obětování hady, motýli a ptáky. Sám se však věnoval sebeobětním praktikám a udržoval si rituální čistotu. Ve třetím zpodobnění je Quetzalcoatl považován nikoli za prvního, ale posledního toltéckého vládce, který se stal obětí intrik kvůli konfliktu mezi zastánci a odpůrci lidských obětí. Podle mýtu ho jeho protivník Tezcatlipoca nejprve opil, což samo o sobě bylo velkým proviněním, a následně ho dovedl ke kněžce, možná jeho vlastní sestře, se kterou měl pohlavní styk. Když Quetzalcoatl přišel k sobě a zjistil, čeho se provinil, rozhodl se Tollan opustit. Upletl si vor z hadů a se svojí družinou odplul na východ s tím, že se jednou vrátí a opět se ujme vlády ve své zemi. Tento mýtus byl zřejmě důvodem úcty, kterou Aztékové projevovali španělským dobyvatelům.¹⁰³

---

¹⁰² KAŠPAR, Oldřich. *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: modulové učební texty pro studenty antropologie a "příbuzných" oborů - Předkolumbovská Amerika z antropologické perspektivy*. Editor Jaroslav Malina. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2002, s. 31

¹⁰³ KLÁPŠŤOVÁ, K. – KRÁTKÝ, Č. J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky: Mexiko a Střední Amerika*. Odpovědná redaktorka M. Křížová. 1. vydání. Praha: Libri, 2001, s. 113 - 114

Obrázek 4

Vyobrazení boha Quetzalcoatla z kodexu Bortonicus

(Zdroj: KLÁPŠŤOVÁ, K. – KRÁTKÝ, Č. J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky: Mexiko a Střední Amerika*. Odpovědná redaktorka M. Křížová. 1. vydání. Praha: Libri, 2001, s. 115)

2.4. Aztékové

Z hlediska dnešního pohledu na kulturu Aztéků se může zdát až absurdním fakt, že nositelé této kultury byli původně malým kočovným kmenem, který se v mezoamerické oblasti usídlil až v průběhu 13. století.¹⁰⁴

Ohledně původu Aztéků existují legendy, které zdůrazňují, že Aztékové nejsou původními obyvateli Mexického údolí. S velkou pravděpodobností se jednalo o národ zemědělců, který si postupem času přivlastnil pozůstatky předchozích mezoamerických kultur, především Toltéků. Když Aztékové vstoupili do Mexického údolí, celá oblast již byla osídlena jinými kmeny, z nichž nejvlivnější byli Tepanecové ze severozápadního břehu velkého jezera. Podle věštby měli Aztékové své velkolepé město založit na bažinatém ostrůvku v místě, kde najdou sedět orla na opuncii. Po mnoha letech žoldácké služby pro své vládcy se věštba roku 1325 naplnila a byl založen Tenochtitlan (Místo opuncii). Své žoldnéřské zkušenosti použili proti svým pánům a vládcům Tepanecu a uzavřeli spojení s dalšími dvěma státy, Texcocem a Tlacopanem (trojspolek). Aztékové záhy získali

---

¹⁰⁴ KRÍŽOVÁ, Markéta. *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, s. 14

vládu nad Mexickým údolím, což bylo jen krůček od ovládnutí celé oblasti Mexika.¹⁰⁵

Nejcharakterističtějším rysem aztécké kultury byla válka, která byla zdrojem jak materiálního zisku, tak i prostředkem pro zachování světa a bohoslužbou.¹⁰⁶ Jak již bylo uvedeno, podle Aztéků byl svět již čtyřikrát zničen a popáté vznikl jen díky krvavé oběti bohů. Kvůli zachování pátého věku bylo nutné neustále živit slunce lidskými oběťmi, povětšinou z řad válečných zajatců. Válka byla pro Aztéky každodenní povinností a chlapec se stal mužem teprve tehdy, když prokázal své válečnické schopnosti. Dá se konstatovat, že každý muž, včetně kněží, byl povinen alespoň jednou za život získat zajatce.¹⁰⁷ K tomuto účelu rovněž sloužila tzv. „květinová válka“, což byla dohoda o permanentním nepřátelství mezi Tenochtitlanem na jedné straně a Tlaxcallanem a Huetxotzincem na straně druhé. Tato „smlouva“ měla zajišťovat neustálý přísun válečných zajatců, kteří by mohli být následně obětováni.¹⁰⁸

Vzhledem k tomu, že Aztékové absorbovali výtěžky předchozích mezoamerických kultur, mezi další charakteristické rysy patří užívání komplikovaného kalendářního systému, znalost astronomie a matematiky a v neposlední řadě stavba stupňovitých pyramid s chrámy na vrcholcích.¹⁰⁹

Aztécká společnost byla velmi výrazně společensky diferencovaná a příslušnost k té či oné třídě a z ní vyplývající práva a povinnosti byly v mužské linii dědičné. Základním členěním byla „šlechta“ (*pipiltin*) a prostý lid (*macehualtin*), který se dále dělil na obchodníky, řemeslníky, zemědělce a otroky. Stejně jako v případě Mayů, i zde měli příslušníci „šlechty“ monopol na světské a duchovní úřady, včetně znalosti písma a kalendáře.¹¹⁰

Kromě válečných tributů bylo hlavním zdrojem obživy Aztéků závlahové zemědělství. Nejdůležitější plodinou byla kukuřice, ze které se vyráběly

---

¹⁰⁵ COE, Michael – D. Dean – R. SNOW a Elizabeth P. BENSON. *Svět předkolumbovské Ameriky: kulturní atlas*. Vyd. 1. Překlad Petra Andělová. V Praze: Knížní klub, 1997, s. 143 - 145

¹⁰⁶ KRÍŽOVÁ, Markéta. *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, s. 41

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 41

¹⁰⁸ COE, Michael – D. Dean – R. SNOW a Elizabeth P. BENSON. *Svět předkolumbovské Ameriky: kulturní atlas*. Vyd. 1. Překlad Petra Andělová. V Praze: Knížní klub, 1997, s. 145

¹⁰⁹ KRÍŽOVÁ, Markéta. *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, s. 8

¹¹⁰ Tamtéž, s. 28 - 29

nekvašené, na ohni pečené placky. Dále se pěstovaly fazole, rajská jablíčka, dýně, pálivé papričky a kakao.¹¹¹ Stejně jako v případě Mayů, i zde prostý lid odváděl část své produkce na obživu „šlechty“.¹¹²

2.4.1. Náboženství

Přestože toho o aztécké kultuře víme díky conquistadorům ze všech mezoamerických kultur nejvíce, chápání aztéckého náboženství není o nic jednodušší, než u méně zdokumentovaných kultur. Jedním z důvodů je skutečnost, že Aztékové ničili své vlastní kodexy „s cílem přepsat historii a definitivně potvrdit autoritu boha slunce Huitzilopochtliho na úkor starších božstev“.¹¹³ Dalším důvodem bylo, že Aztékové svá božstva doplňovali o bohy kultur, s nimiž přišli do styku.¹¹⁴

Stejně jako Mayové, i Aztékové přisuzovali nadpřirozené síly všemu, co je obklopovalo. Posvátné síly podle nich byly obsaženy v přírodních úkazech, např. v bouři, v rostlinách, stromech, pohořích nebo vznešených osobách. Přesto, jak uvádí Nicholson, můžeme v aztéckém „pantheonu“ rozlišovat různé kompetence příslušející jednotlivým božstvům – hlavními tématy byly vznik světa a kreativita, plodnost a regenerace, válečný boj a vyživování Slunce kultickými lidskými oběťmi¹¹⁵. Aztékové rovněž sdíleli názor Mayů ohledně třináctistupňového nebe, devíti stupňového podsvětí, které ovšem nenazývali Xibalba, ale Mictlan a země jako zvířete – možná krokodýla plujícího po vodách s lekníny.¹¹⁶

K hlavním aztéckým božstvům, kromě již zmíněného boha slunce Huitzilopochtliho, patřil Tlaloc (Nápoj země), který vládl dešti; Huehuetotl (Staré božstvo), bůh ohně; božstva mladé kukuřice a jara Xochiquetzal (Květinový pták) a její muž Centeotl (Pán kukuřice).¹¹⁷ I když Aztékové usilovali o přiblížení se

---

¹¹¹ KRÍŽOVÁ, Markéta. *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, s. 35

¹¹² Tamtéž, s. 29

¹¹³ Tamtéž, s. 49

¹¹⁴ Tamtéž, s. 56

¹¹⁵ NICHOLSON, H. B., *Religion in Pre-Hispanic Mexico*, s. 400-425. In: CARRASCO, David. *Města a symboly - stará středoamerická náboženství*. ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení*. 1. vydání. Praha: Oikoymenth, 2007, s. 47

¹¹⁶ KRÍŽOVÁ, Markéta. *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, s. 55 - 56

¹¹⁷ Tamtéž, s. 58 - 59

Toltékům a připisovali Quetzalcoatlovi stále nové vlastnosti, nikdy se nestal hlavním božstvem.¹¹⁸

Další oblastí, ve které se Mayové a Aztékové téměř shodují ve všech ohledech, byly obětní rituály. Rozdíl byl pouze v technice - u Aztéků převažovala především oběť vyrváním srdce.¹¹⁹

Obrázek 5

Vyobrazení aztéckého ústředního božstva Huitzilopochliho z Kodexu Bortonicus

(Zdroj: KLÁPŠŤOVÁ, K. – KRÁTKÝ, Č. J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky: Mexiko a Střední Amerika*. Odpovědná redaktorka M. Křížová. 1. vydání. Praha: Libri, 2001, s. 62)

---

¹¹⁸ Jedním z důvodů by mohl být jeho odpor k lidským obětem. Viz. KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, s. 63

¹¹⁹ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 78

3. Oběť stětím

Lidská oběť stětím byla s velkou pravděpodobností po většinu mezoamerických dějin nejčastější technikou obětování, která se navíc pojí s dvěma dalšími zásadními náboženskými fenomény. Jednak je to uctívání boha kukuřice a země, za druhé pak míčová hra, což je mezoamerický rituál, který praktikovali „obyvatelé regionu od úsvitu věků, počínaje kulturou Soconusco, předchůdkyní předklasických Olméků, a konče samozřejmě Aztéky“.¹²⁰

Samotná oběť stětím probíhala na vyvýšené platformě nebo na obětním kameni, kde byla oběti zaživa useknuta hlava. Jelikož při této technice obětování docházelo k velmi masivnímu krvácení, dá se konstatovat, že právě krvácení bylo hlavním cílem této oběti.¹²¹

Díky propojení oběti stětím s míčovou hrou, pro kterou se stavěla speciální hřiště, můžeme vidět, že se praktikovala téměř¹²² ve všech předkolumbovských kulturách. I když nejstarší důkazy o hře spadají do éry Olméků¹²³, nejranější důkazy o propojení s obětováním dekapitací nejsou starší než z klasického období¹²⁴, např. na nalezišti El Tajín v dnešním Veracruzu můžeme nalézt nízké reliéfy, které představují rituál míčové hry, včetně náboženského významu a obětování poražených.¹²⁵ Další důkazy o propojení oběti s míčovou hrou poskytují klasické veracruzské naleziště Aparicio či poklasický Chichén Itzá na poloostrově Yucatán.¹²⁶

---

¹²⁰ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 95

¹²¹ Tamtéž, s. 51

¹²² Hřiště na míčovou hru nebylo např. zatím nalezeno v Teotihuacanu. Viz *Wikipedia: the free encyclopedia – Mesoamerican Ballgame* [online]. [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Mesoamerican_ballgame#Maya_civilization

¹²³ V lokalitě El Manatí se našly desítky kaučukových míčů datových kolem 1600 př. n. l. Srov. *Wikipedia: the free encyclopedia – Olmec* [online]. [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Olmec>

¹²⁴ *Wikipedia: the free encyclopedia – Mesoamerican Ballgame* [online]. [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Mesoamerican_ballgame#Maya_civilization

¹²⁵ CARRASCO, David. *Náboženství Mezoameriky: kosmovize a obřadní centra*. V čes. jaz. vyd. 1. Překlad Kateřina Březinová, Jana Zvěřinová. Praha: Prostor, 1998, s. 56

¹²⁶ *Wikipedia: the free encyclopedia – Mesoamerican Ballgame* [online]. [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Mesoamerican_ballgame#Maya_civilization

Obrázek 6

Jedna z řady nástěnných maleb na jižním hřišti v El Tajinu, znázorňující obětování hráčů míčové hry, photo: Tom Aleto

(Zdroj: El Tajin Ballcourt Mural [online]. [cit. 2014-05-01]. Dostupné z:

http://en.wikipedia.org/wiki/Mesoamerican_ballgame#Maya_civilization

I když je úzký vztah s míčovou hrou typický pro celou Mezoameriku, byla obětí stětím praktikována i mimo tento kontext. Aztékové například tuto techniku obětování spojovali s božstvy země a kukuřice.¹²⁷

Typickou ukázkou dekapitace mimo kontext míčové hry je aztécký svátek *ochpaniztli*, kdy byla na počest bohyně kukuřice Chicomecoatl touto technikou obětována mladá žena. Přípravy na tento svátek trvaly osm dní plných tance, devátý až dvanáctý den byla vybraná mladá žena (dostala jméno Toci – naše babička, jedno ze jmen bohyně kukuřice) rozveselována, aby se netrápila. Třináctý den byla žena odvedena kněžími skrz tržiště do chrámu, kde ji ozdobili pod záminkou, že stráví noc s aztéckým vládcem. O půlnoci byla vyvedena z chrámu a byla jí useknuta hlava a její stále teplé tělo stáhli z kůže. Do této kůže se pak oblékl největší a nejsilnější z kněží a vyrazil s ostatními do průvodu.¹²⁸

Dekapitace nebyla pouhou technikou obětování, ale rovněž způsob, jak získat válečné trofeje. Zajatci byli například nejprve obětováni technikou vyrváním

---

¹²⁷ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 110

¹²⁸ Toto je pouze stručné shrnutí oslav zmíněného svátku. Podrobnější popis viz KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 111 - 112

srdce a následně jim byla uřata hlava, která se vystavila na k tomu určeném místě, které se v poklasickém období nazývaly *tzompantli*.¹²⁹

Obrázek 7

Detail jižního rohu *tzompantli* v Chichén Itzá

(Zdroj: A Tour of Chichen Itza [online]. [cit. 2014-05-1]. Dostupné z:
<http://www.mesoweb.com/chichen/features/tour/15.html>)

3.1. Míčová hra

Rituál míčové hry je pro Mezoameriku tak typický, že když se výzkumníci pokoušeli tuto oblast definovat, byl ustanoven jako jeden z ústředních rysů tohoto kulturního regionu.¹³⁰

---

¹²⁹ Tzompantli se dá volně přeložit jako „platforma lebek“, na níž bylo dřevěné lešení, na které se nabodávaly lebky. Takové platformy se nacházejí např. v Tule nebo Chichén Itzá, které se může pochlubit největším tzompantli. Viz KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 113

¹³⁰ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 95

Jak uvádí Z. M. Kosticová, při této hře stála proti sobě dvě družstva s jedním míčem a cílem pravděpodobně bylo, aby míč vykonal určitou dráhu a zároveň se nedotkl země. Hráči si jej nejspíše odráželi předloktím a holeněmi, resp. speciálními „sekerkami“. Jelikož míč nebyl dutý, ale jednalo se o plnou kouli z kaučuku, musel být velice těžký a rovněž nebezpečný. Vzhledem k této skutečnosti nosili hráči specifickou výstroj, která se skládala z chráničů lýtek a rukou, pásů přes klín, aby nedošlo k poranění genitálií a případně helmy. V ikonografii měla tato výzbroj stálou podobu, tudíž můžeme účastníky tohoto rituálu dobře identifikovat.¹³¹

Hřiště na míčovou hru mělo tvar písmene I, v jehož středu bylo úzké hrací pole, které na obou koncích ústilo v krátké strmé prostranství. Tvar hřiště představoval čtyři světové strany vesmíru spojené centrální, pátou oblastí. Hřiště a samotná hra vytvářely obraz vesmíru a vyjadřovaly náboženské drama. Na mnoha nalezištích byly v prostřední chodbě zapuštěny do zdí jakési kamenné prstence, kterými mohl „prolétávat“ kaučukový míč.¹³² V symbolickém pojetí hry míč představoval buď slunce anebo hlavu boha plodnosti a kukuřice.¹³³

Daleko důležitější než provedení hry byla její symbolika, včetně rituálního stětí lidské hlavy. Dá se říct, že existují dvě hlavní interpretace a to solární a agrární, které se vzájemně doplňují. První naznačuje astronomickou symboliku hry, kdy míč představuje slunce a vyskytují se zde i další vesmírná tělesa. Druhá interpretace zohledňuje spojitost s božstvy kukuřice a dalších důležitých plodin.¹³⁴

Nejdůležitějším pramenem informací o míčové hře je mayská kniha *Popol Vuh*, která obsahuje poklasickou podobu pan-mayského mýtu o hrdinných dvojčatech, která sestoupila do podsvětí a přemohla bohy smrti. Jak uvádí Z. M. Kosticová, motivy zobrazované v *Popol Vuh* se nacházejí již na předklasických reliéfech a v klasickém období především na mayské keramice. Za půldruhého

---

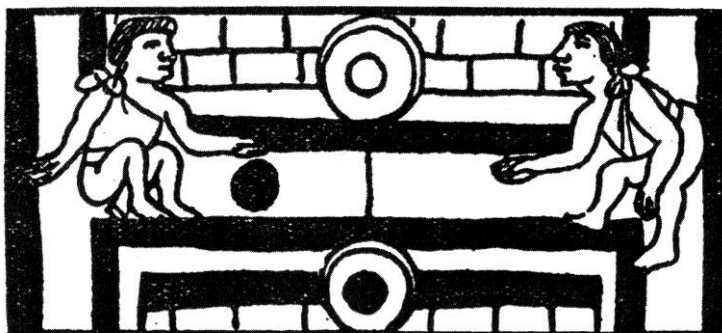
¹³¹ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 96

¹³² CARRASCO, David. *Města a symboly - stará středoamerická náboženství*. ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení*. 1. vydání. Praha: Oikoymenth, 2007, s. 24

¹³³ KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*. 1. vydání. Praha: Skřivan, 2011, s. 56

¹³⁴ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 97

tisíciletí, co můžeme tento mýtus doložit, se jeho podoba změnila, ale jádro zůstalo stejné.¹³⁵

Obrázek 8

Míčová hra – kresba františkána Bernardina de Sahagún ze 16. století

(Zdroj: KLÁPŠŤOVÁ, K. – KRÁTKÝ, Č. J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky: Mexiko a Střední Amerika*. Odpovědná redaktorka M. Křížová. 1. vydání. Praha: Libri, 2001, s. 94)

3.2. Mýtus o dvojčatech

Mýtus uvedený v knize *Popol Vuh* pojednává o dvojici bratrů, kteří se jmenovali Hunahpú a Ixbalanqué a jež označujeme za „hrdinská dvojčata“. Příběh začíná v chýši, kde žije stařena Ixmucané se svými syny, kteří se jmenují Hun Hunahpú a Vucub Hunahpú. První ze jmenovaných se oženil s Ixbaquiyalo a měl s ní dva syny Hunbatze a Hunchouéna, kteří byli skvělými umělci, řemeslníky i střelci z foukačky.

Hun Hunahpú a Vucub Hunahpú každý den jen hráli míčovou hru na hřišti, které bylo na cestě do Xibalby. Jelikož při hraní dělali hluk, rušili tím božstva smrti Hun Caméa a Vucub Caméa, kteří se na bratry rozezlili a rozhodli se je přemoci a získat tak jejich hráčskou výstroj. Vyslali tedy sovy jakožto posly podsvětí, aby pozvaly oba bratry na utkání v míčové hře. Bratři pozvání přijali a vydali se do Xibalby.

Při cestě do mayského podsvětí překonali spoustu různých nástrah, ale při vstupu do Xibalby narazili na dřevěné loutky božstev smrti, které považovali za

¹³⁵ KOSTIČOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 98

pravá božstva, přišli tedy blíže a pozdravili je. Tím byl jejich osud „zpečetěn“, protože se nechali nachytat. Od této chvíle se jim nic nedařilo. Nepoznali například, že lavice, které jim Hun Camé a Vucub Camé nabídli, jsou rozpálené a popálili se o ně. Když je odvedli do domu, kde měli přečkat noc a kde byla neprostupná tma, dali jim každému po doutníku, aby si jimi svítily, ale druhý den je mají vrátit nevyhořelé. Tuto podmínku však bratři nesplnili a tím prohráli svůj boj s božstvy smrti a byli obětováni. Zde se poprvé můžeme setkat s motivem dekapitace, protože jak uvádí *Popol Vuh*, „než je pohřbili, uřízli Hun-Hunahpúovi hlavu“. Tuto hlavu následně na popud božstev smrti pověsili na strom, který se náhle obsypal plody, i když žádné předtím neměl a rovněž useknutá hlava se proměnila v plod. To bohy rozzuřilo a zakázali, aby se ke stromu kdokoli přibližoval nebo z něj jedl. Nicméně v Xibalbě žila zvědavá dívka jménem Ixquic, která nedbala zákazu a šla ovoce ochutnat. Když na ně vztáhla ruku Hun Hunahpúova hlava na ni promluvila, že to není ovoce, jen pouhé lebky. Dívka však dívka trvala na svém a hlava jí plivla do dlaně, díky čemuž dívka otěhotněla. Hun Hunahpú jí poradil, ať se ničeho nebojí, vyjde na zem a vyhledá jeho matku. Vzhledem k dívčině stavu si její otec myslel, že zhřešila a chtěl jí nechat obětovat. Poslal pro ni sovy, aby jí vyrvaly srdce a to přinesly bohům podsvětí. Sovy ale nechtěly, aby dívka zemřela, tak použily šťávu z plodů zázračného stromu a tu podstrčily bohům. V tomto bodě mýtu narážíme na oběť vyrváním srdce, která zde vystupuje jako forma trestu.

Poté co se Ixquic podařilo uprchnout z podsvětí, vyhledala matku Hun Hunahpúa a následně porodila dva syny, kteří dostali jména Hunahpú a Ixbalanqué.

Ústřední část mýtu začíná ve chvíli, kdy se Hunahpú a Ixbalanqué snaží vykácet stromy a vysázet kukuřici, nicméně se jim to nedaří a přesto, že se celý den snaží, druhý den ráno je vše při starém. Načež jim myš vysvětlí, že tato práce není pro ně, vypráví jim příběh jejich otce a strýce a poradí jim, kde je schované jejich hráčské vybavení¹³⁶. Když ho objeví, začnou hrát a opakuje se situace ze začátku mýtu. I oni ruší bohy podsvětí a i oni jsou pozváni k utkání v míčové hře.

---

¹³⁶ Zde se zrcadlí sociální stratifikace mayské společnosti, jelikož práce na poli byla pro neurozené, kdežto míčová hra byla záležitostí elit. Viz. KOSTÍCOVÁ, Z. M., -Křížová, M. – Květinová, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 101

Na rozdíl od svých předchůdců bratři mistrně zvládají všechny nástrahy podsvětí, poznají pravou cestu do podsvětí, s pomocí komára odhalí dřevěné loutky i jména bohů smrti a dokonce se ani nenechají napálit s rozzhavenou lavicí. Když je bozi odvedou do domu, kde mají přespat a dají jim doutníky na svícení s tím, že je mají druhý den vrátit neporušené, dvojčata doutníky uhasí a na jejich konce připevní rudé papouščí pero a světlušku, aby to vypadalo, že stále hoří. Ráno dojde na utkání v míčové hře a bohové se během zápasu pokusí bratry zabít setnutím hlavy. Když na to přijdou, chtějí odejít, ale bohové jim slíbí spravedlivou hru a dvojčata hned na to vyhrají. Poté pokračují další zkoušky a úkoly, které dvojčata díky své vchytralosti zvládnou, tedy až na tu poslední, kdy nocují v domě netopýrů schovaní ve svých foukačkách. Když se noc chýlí ke konci, chtěl se Hunahpú přesvědčit, jestli už nesvítá a vystrčil hlavu, o kterou vzápětí přišel.

Ráno se opět hrálo, nicméně toho dne sloužila místo míče Hunahpúova hlava. Ixbalanquému se jí lstí podařilo získat a připevnit ji zpět na bratrovo tělo. Když však dvojčata zjistila, že nad bohy nemohou vyhrát, zosnovali svou smrt a zajistili, aby byly jejich kosti rozemlety a vhozeny do vody. Když se tak stalo, dvojčata ožila, ale vypadala zbídačeně, aby je nepoznali. Bratři chodili po Xibalbě, dělali různá kouzla, především se navzájem zabíjeli a vzápětí vzkřísili. Když se o tom dozvěděli bozi, pozvali si bratry a ti před jejich zraky nechají shořet dům, který se však posléze objeví neporušený, obětují psa, kterého vzkřísí a to samé provedou i s člověkem. Když nakonec obětují sami sebe a opět ožijí, bohové to chtějí zažít na vlastní kůži a požádají bratry, aby je také obětovali. Bratři tak učiní, ale bohy už nevzkřísí.

Na závěr mýtu bratři vyhledají svého otce Hun Hunahpúa, aby ho vzkřísili, ale hlava na stromě již nemluví, je mrtvá. Opustí tedy Xibalbu a vstoupí na nebe jako Slunce a Měsíc.¹³⁷

Tento mýtus vysvětluje hned několik náboženských fenoménů Mezoameriky. V první řadě pojednává o míčové hře mezi bohy podsvětí a bohy nebes, kteří představují síly života a smrti a jejich boj, který končí prohrou a obětováním

---

¹³⁷ SLAVÍK, Ivan. *Popol Vuh: a výbor z Letopisů Cakchiquelů a z knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucatánu*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1976, s. 41 -78

jednoho z družstev. Existují názory, že výsledek boje nebyl náhodný, ale předem určený podle toho, zda se tento rituál konal v době zimního slunovratu nebo letního¹³⁸, což poukazuje na solární symboliku této hry. Rovněž zde můžeme najít agrární symboliku, především spojení s pěstováním kukuřice. Odhaduje se, že celé pojetí oběti stětím má svůj předobraz ve sklizni kukuřice, kdy je klas useknut stejně, jako lidská hlava při oběti.¹³⁹

---

¹³⁸ V době zimního slunovratu, kdy je vegetační klid, vítězí síly podsvětí, naopak v čase letního slunovratu, kdy vše roste, vítězí životodárné síly. Viz KOSTIČOVÁ, Z. M. – KRÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 106

¹³⁹ KOSTIČOVÁ, Z. M. – KRÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 105 - 106

4. Oběť vyrváním srdce

Lidská oběť vyrváním srdce se považuje za nejdůležitější a nečastější variantu lidské oběti v mezoamerické oblasti.¹⁴⁰ Je však možné, že je toto tvrzení ovlivněno tím, že je nejlépe a nejvíce zdokumentovaná.¹⁴¹

Oběť vyrváním srdce se prováděla, stejně jako oběť stětím, na obětním kameni umístěném na platformě či pyramidě. Její průběh byl následující: po té, co byly provedeny přípravné rituály, byl „vyvolený“ odveden k obětnímu kameni, který měl tvar homole, a položen na znak tak, aby jeho hrud' byla v nejvyšším bodě kamene a byla tak lehce přístupná a napnutá. Setrvání obětovaného v této poloze zajišťovalo čtyři až pět pomocníků, kdy každý držel jednu končetinu resp. hlavu. Následně obětník hbitým pohybem prořízl hrudník oběti, vložil do něj ruku a velmi prudce srdce vyrval. Síla užitá k vyrvání srdce musela být značná, aby se jedním trhem podařilo přetrhnout všech osm velkých cév, kterými je srdce spojeno s tělem. Stále tlukoucí srdce bylo neprodleně nabídnuto bohům položením do obětní misky či přiložením srdce k soše boha, aby jeho poslední stahy potřísnily jeho tvář.¹⁴²

Akt oběti musel mít velice rychlý průběh, jelikož srdce po své vyrvání z těla udeří již jen několikrát a téměř okamžitě se z něj vyčerpá zbytek krve. Pokud tedy bylo účelem zkropení sochy boha, musel být kněz provádějící oběť velmi hbitý¹⁴³.

Vyrvání srdce nebývalo praktikováno pouze samo o sobě, ale rovněž jako součást jiných technik obětování. Příkladem může být oběť upálením, kdy byl polomrtvý člověk vytažen z ohně a následně mu bylo vyrváno srdce.¹⁴⁴

Vzhledem k lokalitám, kde byla tato technika obětování prováděna, se dá konstatovat, že byla populární zejména u kultur středního Mexika resp. u kultur, které byly středomexickými kulturami ovlivněny. Nejranější důkazy této obětní

---

¹⁴⁰ KOSTIČOVÁ, Z. M. – KŘÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 49

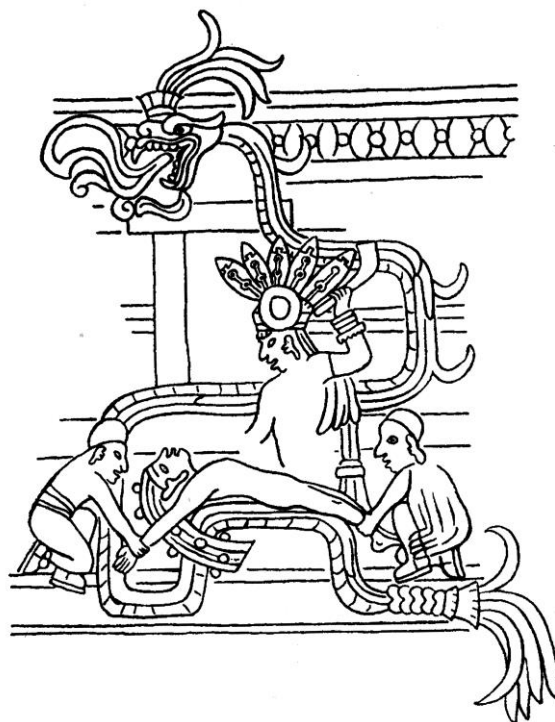
¹⁴¹ Tamtéž, s. 49

¹⁴² Tamtéž, s. 49 – 50

¹⁴³ ROBICEK, F. – D. Hales, *Maya Heart Sacrifice: Cultural Perspective an Surgical Technique*, In: BENSON, E. P a E. H. Boone, *Ritual Human Sacrifice in Mesoamerica*, Washington 1984, s. 49 – 90, In: KOSTIČOVÁ, Z. M. – KŘÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 50

¹⁴⁴ KOSTIČOVÁ, Z. M. – KŘÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 51

techniky pocházejí od poklasických Mayů z Chichén Itzá, např. z Chrámu válečníků. Chrátová výzdoba a fresky jednoznačně potvrzují, že se zde oběť vyrváním srdce prováděla.¹⁴⁵ S ohledem na mexickou popularitu oběti se dá předpokládat, že byla praktikována i u Toltéků.

Obrázek 9

Vyobrazení lidské oběti vyrváním srdce v Chrámu válečníků v Chichén Itzá

(Zdroj: KRÍŽOVÁ, Markéta. *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*. 1. vydání. Praha: Skřivan, 201, s. 64)

Největšími vyznavači této oběti byli bezpochyby Aztékové, kteří v ní viděli prostředníka k zachování světa a uchýlovali se k ní při různých příležitostech. Typickým příkladem je svátek *panquetzaliztli*, jeden z mnoha svátků zasvěcených bohu slunce Huitzilopochtlimu, při kterém se oslavovalo narození boha a okolnosti s ním spojené.¹⁴⁶

Pro zajištění úspěšného provedení tohoto svátku byla nezbytná rituální čistota kněží, kteří jej měli celebrovat. Ti z tohoto hlediska museli po čtyři měsíce držet půst (včetně sexuálního), chodit nazí, konat oběť krve, vyhýbat se určitým potravinám (zejména chilli) a účastnit se poutí do horských svatyní. Měsíc před

¹⁴⁵ KOSTIČOVÁ, Z. M. – KRÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 76

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 79 - 80

samotným svátkem se navíc věnovali po nocích tanci a zpěvům písní, které oslavovali Huitzilopochtliho.

Zhruba týden před svátkem se započalo i s přípravou obětovaných, v tomto případě válečných zajatců a otroků. Ti se museli shromáždit před Huitzilopochtliho chrámem a jejich hlavy byly polity vodou ze speciálního pramene. Následně byli svlečeni a ozdobeni papírovými ozdobami¹⁴⁷. Po této proceduře probíhalo propojení obětí s jejich „majiteli“¹⁴⁸. Během posledních pěti dní obětovaný navštěvoval dům svého „majitele“, kde spolu zpívali a tančili, papírové ozdoby se vystavily v domě a žena majitele vykonala oběť krve. Za úsvitu svátečního dne se sem přišel obětovaný rozloučit a rodina utvořila procesí a odvedla obětovaného do příslušného chrámu, kde dostal najíst. O půlnoci byli zajatci a otroci vyvedeni ven, kde jim odebrali papírové ozdoby a ostříhali vlasy. Za rozbřesku se odehrála první část obětí. Z Huitzilopochtliho chrámu sestoupil kněz označovaný jako Pianal, který ve středu hřiště pro míčovou hru obětoval čtveřici zajatců a jejich těla nechal vláčet po hřišti, dokud nebyla celá zem nasáklá krví. Po tomto aktu následovalo procesí, při kterém byli u různých svatyní obětováni další zajatci. Ve stejném čase se v chrámu odehrávala rekonstrukce bitvy na Coatepeku. Když se procesí dostalo zpět k Huitzilopochtliho chrámu, byl dán rozkaz k ukončení bitvy. V této chvíli museli vybraní mládenci vyběhnout nahoru k chrámu, kde jim kněz nařídil uši a předal jim sochu Huitzilopochtliho s kukuřičného těsta, kterou následovně nosili po městě. V této chvíli přišla řada na zbylé zajatce, kteří měli zemřít na obětním kameni. I této oběti předcházeli „přípravné rituály“ při nichž se pálily papírové ozdoby a snášela a opět vynášela po chrámovém schodišti socha ztělesňující boha. Poté následoval samotný akt oběti – nejprve byla vyrvána srdce všem zajatcům a teprve poté otrokům. Mrtvá těla byla shazována dolů po chrámovém schodišti.¹⁴⁹

---

¹⁴⁷ Toto konání bylo v Mezoamerice naprosto běžné. Sloužilo k ponižování zajatců, jelikož papírové ozdoby nahrazovali běžné šperky. Součástí tohoto ponižování byly rovněž rozpuštěné vlasy či nahota. Viz KOSTIČOVÁ, Z. M. – KRÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 80 - 81

¹⁴⁸ Za majitele oběti byl považován ten, kdo ho zajal v boji, či ho koupil jako otroka. Mezi obětovaným a majitelem byl velmi blízký, až rodinný vztah. Viz KOSTIČOVÁ, Z. M. – KRÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 81

¹⁴⁹ KOSTIČOVÁ, Z. M. – KRÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 80 - 83

Z výše uvedeného popisu jasně vyplývá, že při oslavách jednoho svátku mohlo být použito více různých technik obětování včetně oběti krve.

4.1. Darování ohně

Mýtus uvedený v mayské knize *Popol Vuh* vypráví o cestě kmene Quiché a jejich bohů do zaslíbeného Tulanu. Když dorazí na místo, kde spolu s ostatními mayskými kmeny očekávají zrození prvního slunce¹⁵⁰, je příšerné počasí a všem je zima. Naštěstí bůh Tohil vyčaruje první oheň a daruje ho Quichéům pod podmínkou, že se stane jejich hlavním bohem. Bohužel pak přijde silný liják a oheň zcela uhasí. Tohil tedy opět zapálil quichejský oheň, ale ostatní kmeny stále trpí zimou a přijdou ke Quichéům prosit o oheň. V té chvíli se však Quichéům zjeví posel z podsvětí a radí jim, že by se nejprve měli poradit s Tohilem, co mají výměnou za oheň žádat. Quichéové tak učiní a Tohil jim nařídí, že žadatelé musejí rozevřít svou náruč bohu. Ostatní kmeny s tímto návrhem souhlasí a tím si určí svůj osud – Tohil totiž žádal lidskou oběť a jelikož se zde odkazuje k hrudi, je pravděpodobné, že se jedná o oběť vyrváním srdce.¹⁵¹

---

¹⁵⁰ Zde je evidentní paralela s aztéckým mýtem o stvoření pátého slunce v Teotihuacánu. Viz KOSTICOVÁ, Z. M. – KRÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 72

¹⁵¹ SLAVÍK, Ivan. *Popol Vuh: a výbor z Letopisů Cakchiquelů a z knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucatánu*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1976, s. 85 - 88

5. Sebeobět

Jak již bylo uvedeno v úvodu této práce, sebeobět neboli obět krve je doložitelná již od prvních vyspělých kultur. Informace o náboženských tradicích a rituálech Olméků získáváme především z interpretace uměleckých děl a z archeologických nálezů, ve kterých se odborníci snaží najít asociace s pozdějšími kulturami.

V případě obětování krve u olméckých vládců se dají na olméckém umění a v archeologických nalezištích najít důkazy, které by mohly mít své vysvětlení v ikonografii jiné mezoamerické kultury, pro kterou je tato forma oběti velmi příznačná, a to kultury klasických Mayů, od kterých rovněž pochází většina jejích příkladů.

Mayská ikonografie sebeoběti zahrnuje scény, které se týkají pouštění žilou. Většina scén zobrazuje činnost po aktu pouštění žilou a držení nástrojů, které se při sebeoběti používají, dále vize krvavých hadů, které obklopují předky a rozptýlení krve rituálním gestem. Nástroje sebeoběti mohou být drženy nejen v souvislosti s prováděním sebeobětního rituálu, ale rovněž mohou představovat odznaky panovníka. V obou případech se objevují dva totožné prvky: zosobnění perforátoru, který, jak tvrdí Michael D. Coe, odkazuje na boha¹⁵², a pásy svázané do tří uzlů. Tyto tři svázané pásy označují zápěstí a kotníky „dárce krve“, personál konající rituál a rovněž tvoří část zosobněného perforátoru. Tyto perforátory byly především z přírodních zdrojů, jako je rejnočí trn, trny agáve anebo špičaté předměty ve tvaru šídla (možná kosti).¹⁵³

V případě Olméků je pouštění žilou doloženo v archeologickém nálezu z raně a středně předklasických nalezišť jako je La Venta či Chalcatzingo a to za přítomnosti žraločích zubů, rejnočích trnů a obsidiánových ostří, které, jak uvádí

---

¹⁵² COE, Michael D. Olmec and Maya: A study in Relationships. In *The Origins of Maya civilization*, edited by R. E. W. Adams, Albuquerque: University of New Mexico press, 1977, pp. 183-196. In: JOYCE, Rosemary A., Richard EDGING, Karl LORENZ a Susan D. GILLESPIE. Olmec Bloodletting: An Iconographic Study. [online]. [cit. 2014-04-14].

Dostupné z: www.mesoweb.com/pari/publications/RT08/Bloodletting.pdf, s. 1

¹⁵³ JOYCE, Rosemary A., Richard EDGING, Karl LORENZ a Susan D. GILLESPIE. Olmec Bloodletting: An Iconographic Study. [online]. [cit. 2014-04-14].

Dostupné z: www.mesoweb.com/pari/publications/RT08/Bloodletting.pdf, s. 1 – 2

např. Flannery¹⁵⁴, pravděpodobně mohly sloužit jako perforátory. Nález perforátorů a symboly v olmécké ikonografii mimo jiné naznačují, že je oběť krve poměrně rozsáhle obsažena v olméckém symbolickém systému rané i střední fáze předklasického období.¹⁵⁵

Obrázek 10

Sedící postava z Las Limas držící jaguářiho boha. Na končetinách této postavy jsou vyryté symboly, které odpovídají znakům používaných pro zosobněné perforátory.

(Zdroj: UNIVERSITY OF ALABAMA. *Department of Anthropology* [online]. [cit. 2014-04-24]. Dostupné z: <http://anthropology.ua.edu/Faculty/knight/images/PORTABLE%20OBJECTS/Las%20Limas%20figurine.jpg>.

Mayštití panovníci si při sebeoběti perforovali jazyk, ušní boltec a především penis, ze kterých stříkala krev na papír nebo se rozptylovala rituálním gestem. Krví potřísněný papír, kterým byla vystlána miska nebo košík, se pravděpodobně

---

¹⁵⁴ FLANNERY, Kent V. Contextual Analysis of Ritual Paraphernalia from Formative Oaxaca. In *The Early Mesoamerican Village*, edited by Kent V. Flannery, New York Academic Press, 1976 In: JOYCE, Rosemary A., Richard EDGING, Karl LORENZ a Susan D. GILLESPIE. Olmec Bloodletting: An Iconographic Study. [online]. [cit. 2014-04-14].

Dostupné z: www.mesoweb.com/pari/publications/RT08/Bloodletting.pdf, s. 2

¹⁵⁵ JOYCE, Rosemary A., Richard EDGING, Karl LORENZ a Susan D. GILLESPIE. Olmec Bloodletting: An Iconographic Study. [online]. [cit. 2014-04-14].

Dostupné z: www.mesoweb.com/pari/publications/RT08/Bloodletting.pdf, s. 2

následně rituálně spálil¹⁵⁶. Během tohoto rituálu se vytvářely vize hadů, kteří měli v čelistech předky Mayů. Podle Davida Stuartha¹⁵⁷ mayští vládcové uváděli, že skrze krvavé oběti rodili a živili bohy, kteří byli jejich předky a tvrdili, že tvoří důležitou základnu elitní legitimacy. Procesy elitní legitimizace byly stejně důležité pro raně i středně předklasické vládcy, jejichž dynastické památky tvoří velkou část olméckého umění. Zkoumání záznamů z předklasického období naznačuje, že sebeoběti tvořily hlavní téma olméckého symbolického systému.¹⁵⁸

Ač byla oběť krve převážně doménou mužů, v klasickém mayském umění se dají nalézt i příklady oběti krve u žen a to jednak na bonampackých freskách a také na pozdně klasickém reliéfu ve městě Yaxchilán, kde jeho panovník Itzamnaaj Balam věnoval své ženě Ix K'ab'al Xook výzdobu chrámu jako dík za sebeobětní rituál vykonaný u příležitosti narození jeho syna.¹⁵⁹ Tato výzdoba naznačuje narůstající význam žen v pozdně klasickém období, jelikož se mohly účastnit elitních rituálů a rovněž být vyobrazené na veřejném umění.¹⁶⁰

S nástupem poklasického období se oběť krve dostává do pozadí. Sice si stále udržuje svoji prestiž, ale již není rituálem, který mohli vykonávat pouze panovníci. Podle Landy souvisela v tomto období sebeoběť s oslavou svátků jednotlivých profesí, zejm. lovců a rybářů, a to z toho důvodu, že při výkonu svého povolání prolévají krev a tudíž si musí jednou ročně, v případě lovců dvakrát ročně, naklonit boha prolitím své vlastní krve.¹⁶¹

---

¹⁵⁶ Existovala rovněž radikálnější forma sebeoběti, kdy se k perforátoru přivázel provázek, který mohl být opatřen papírovými smotky, a ten se potom protahoval otvorem. Srov. KOSTIČOVÁ, Z. M. – KRÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 144

¹⁵⁷ STUART, David. A Note on the Hand-Scattering Glyph. In *Phoneticism in Maya Hieroglyphic Writing*, edited by John S. Justeson and William M. Norman, Institute for Mesoamerican Studies Publication, no. 9. Albany: State University of New York, 1984, pp. 307-310. In JOYCE, Rosemary A., Richard EDGING, Karl LORENZ a Susan D. GILLESPIE. Olmec Bloodletting: An Iconographic Study. [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: www.mesoweb.com/pari/publications/RT08/Bloodletting.pdf, s. 2

¹⁵⁸ JOYCE, Rosemary A., Richard EDGING, Karl LORENZ a Susan D. GILLESPIE. Olmec Bloodletting: An Iconographic Study. [online]. [cit. 2014-04-14].

Dostupné z: www.mesoweb.com/pari/publications/RT08/Bloodletting.pdf, s. 2

¹⁵⁹ MARTIN, S. - N. Grube, *The Chronicle of Maya Kings and Queens: Deciphering the Dynasties of the Ancient Maya*, London 2000; D. A. Freidel, and L. Schele, *A Forest of Kings: The Untold Story of the Ancient Maya*, New York 1990; Schele, *Maya Cosmos*, s. 308 – 309 In: KOSTIČOVÁ, Z. M. – KRÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 146

¹⁶⁰ KOSTIČOVÁ, Z. M. – KRÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 148

¹⁶¹ Tamtéž, s. 150 - 151

V kontextu toltécké a aztécké kultury se aktéry sebeoběti stali namísto panovníků kněží, což souviselo s již popsáním kultem boha Quetzalcoatla. V Tenochtitlanu byla dokonce pro šlechtice, kteří se chtěli sebetrýznění, sexuální abstinenci, nočnímu bdění a hladovění věnovat, zřízena speciální budova *cancanali*.¹⁶²

Pro olmécké a mayské vládce, stejně jako pro toltécké a aztécké kněží byla oběť krve základní povinností, kterou museli vykonávat jak při výročních svátcích, tak při mimořádných událostech, například při neúrodě či dlouhotrvajícím suchu. Krev vládce resp. kněze patřila k nejcennějším tekutinám a předpokládalo se, že má moc odvrátit hrozící nebezpečí a obnovit náklonnost bohů.

Obrázek 11

Dáma Xoc klečí před panovníkem Jaguáří štítem a provléká si zauzlený provaz probodnutým jazykem – rekonstrukce z reliéfu z Yachilánu

(Zdroj: KLÁPŠŤOVÁ, K. – KRÁTKÝ, Č. J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky: Mexiko a Střední Amerika*. Odpovědná redaktorka M. Křížová. 1. vydání. Praha: Libri, 2001, s. 118

¹⁶² KLÁPŠŤOVÁ, K. – KRÁTKÝ, Č. J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky: Mexiko a Střední Amerika*. Odpovědná redaktorka M. Křížová. 1. vydání. Praha: Libri, 2001, s. 117

Závěr

Konání obětních rituálů a přinášení lidských obětí bylo vlastní všem mezoamerickým kulturám v předkolumbovském období. Důvodem tohoto počínání byla především snaha o přízeň bohů, která by zajistila příznivé počasí, dobrou úrodu a rovněž zachování světa. I když se jednotlivé kultury lišily v technice obětování, účel byl vždy stejný - dokázat bohům, že jsou hodni jejich darů.

Z hlediska provázanosti vzorců užívaných k obětování lidí se dá konstatovat, že je to patrně minimálně v oběti krve a rovněž v oběti stětí, která je skrze míčovou hru prokazatelná po celé předkolumbovské období.

Co se týče množství obětovaných lidí, nikdy se asi nedobereme k reálnému počtu. Vzhledem k tomu, že hieroglyfické záznamy měly především oslavovat panovníky a jejich moc, dá se předpokládat, že záměrně uváděly vyšší počty zajatců i obětovaných.

Velmi spekulativní mi rovněž přijde výsadní rozměr oběti. I když náboženské mýty hovoří o tom, že být obětován je čest, která oplývá samými výhodami včetně blaženého posmrtného života, myslím, že v Mezoamerice nebylo člověka, který by se dobrovolně položil na obětní kámen a nechal si vytrhnout srdce.

Přestože je v této práci uvedeno množství informací o mezoamerických kulturách, chybí zde bližší popis kultury Teotihuacánu či Mixtéků a Zapotéků. Rovněž jsem se v této práci nesoustředila na méně užívané typy obětí, jako bylo utopení, zastřelení či gladiátorská oběť.

Téma krvavých obětí je v Mezoamerice stále živé, i když již nemá takový rozměr jako kdysi. Je možné, že přetrvání těchto zvyků souvisí s těžkým životem mexických zemědělců, jejichž život může být kdykoliv ohrožen přírodní katastrofou či nemocí, kterou mají na svědomí bozi.¹⁶³

---

¹⁶³ KOSTIČOVÁ, Z. M. – KRÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011, s. 249

Seznam pramenů a literatury

CARRASCO, David. Města a symboly - stará středoamerická náboženství. ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení*. 1. vydání. Praha: Oikoymenh, 2007, 13 - 57. ISBN 978-80-7298-281-3.

CARRASCO, David. *Náboženství Mezoameriky: kosmovize a obřadní centra*. V čes. jaz. vyd. 1. Překlad Kateřina Březinová, Jana Zvěřinová. Praha: Prostor, 1998, 234 s. Obzor (Prostor), sv. 13. ISBN 80-851-9072-9.

COE, Michael - D. Dean - R. SNOW a Elizabeth P. BENSON. *Svět předkolumbovské Ameriky: kulturní atlas*. Vyd. 1. Překlad Petra Andělová. V Praze: Knižní klub, 1997, 240 s. Kulturní atlasy, sv. 9. ISBN 80-717-6519-8.

ČERNÝ, Jiří a Jan HOLEŠ. *Sémiotika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 363 s. ISBN 80-717-8832-5.

Encyklopedie Britannica Blog - The Colossal Heads of the Olmec (Picture of the Day) [online]. [cit. 2014-04-16].

Dostupné z: <http://www.britannica.com/blogs/2011/11/colossal-heads-olmec-picture-day/>.

GIRARD, René, Pierpaolo ANTONELLO a João Cezar de Castro ROCHA. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. 1. vyd. Překlad Pavla Doležalová. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 207 s. Cogitatio religionis, 6. ISBN 978-807-3251-642.

JOYCE, Rosemary A., Richard EDGING, Karl LORENZ a Susan D. GILLESPIE. *Olmec Bloodletting: An Iconographic Study*. [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: www.mesoweb.com/pari/publications/RT08/Bloodletting.pdf.

KAŠPAR, O. - MÁNKOVÁ, E. *Dějiny Mexika*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN: 978-80-7106-340-7.

KAŠPAR, Oldřich. *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: modulové učební texty pro studenty antropologie a "příbuzných" oborů - Předkolumbovská Amerika z antropologické perspektivy*. Editor Jaroslav Malina. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2002, 124 s. Scientia. ISBN 80-862-5828-9.

KLÁPŠŤOVÁ, K. – KRÁTKÝ, Č. J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky: Mexiko a Střední Amerika*. Odpovědná redaktorka M. Křížová. 1. vydání. Praha: Libri, 2001. ISBN: 80-7277-065-9.

KOSTIČOVÁ, Z. M. *2012: mayský kalendář, transformace vědomí, dva světy a rovnováha*. 1. vydání. Praha: Malvern, 2011. ISBN: 978-80-87580-05-9.

KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie. *Kdo byli Toltékové?* [online]. Glosy.info, 14. únor 2007. [cit. 25. března 2014]. Dostupné na WWW: <<http://glosy.info/texty/kdo-byli-toltekove/>>. ISSN 1214-8857.

KOSTIČOVÁ, Z. M. – KŘÍŽOVÁ, M. – KVĚTINOVÁ, S. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství XYZ, 2011. ISBN: 978-80-7388-467-3.

KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie. *Lidská oběť a sebeoběť v Mezoamerice* [online]. Glosy.info, 20. červenec 2006. [cit. 25. března 2014]. Dostupné na WWW: <<http://glosy.info/texty/lidska-obet-a-sebeobet-v-mezoamerice/>>. ISSN 1214-8857.

KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie. *Špinavé a trapné rituály: Oběť a sebeoběť krve v latinkou psaných mayských písemných pramenech*. Praha, 2006. Diplomová práce. Filosofická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Mgr. Markéta Křížová, PhD.

KREMER, J. - UC FLORES, F. *The Ritual Suicide of Maya Rulers*. [online]. [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://www.mesoweb.com/pari/publications/rt10/Suicide.pdf>.

KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, 125 s. Karavela, sv. 1. ISBN 80-864-9319-9.

KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*. 1. vydání. Praha: Skřivan, 2011. ISBN: 978-80-86493-25-1.

Mesoweb – A Tour of Chichen Itza [online]. [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: <http://www.mesoweb.com/chichen/features/tour/15.html>.

MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Vyd. 1. Překlad Hana Červinková. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, 267 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 15. ISBN 80-858-5053-2.

SLAVÍK, Ivan. *Popol Vuh: a výbor z Letopisů Cakchiquelů a z knih Chilama Balama čili proroka Jaguára na Yucatánu*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1976.

STUART, David. The Arrival of Strangers: Teotihuacan and Tollan in Classic Maya history.[online]. s. 12 [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: www.mesoweb.com/pari/publications/news_archive/25/strangers/strangers.html.

THOMPSON, J. E. S. *Sláva a pád starých Mayů*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1971. (Chybí údaj o ISBN).

UNIVERSITY OF ALABAMA. *Department of Anthropology* [online]. [cit. 2014-04-24]. Dostupné z: <http://anthropology.ua.edu/Faculty/knight/images/PORTABLE%20OBJECTS/Las%20Limas%20figure.jpg>.

VANDERWARKER, Amber M. *Farming, hunting, and fishing in the Olmec world*. 1st ed. Austin: University of Texas Press, 2006, xi, 244 p. Linda Schele series in Maya and pre-Columbian studies. (Chybí údaj o ISBN).

Wikipedia: the free encyklopedia – Mesoamerican Ballgame [online]. [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Mesoamerican_ballgame#Maya_civilization

Wikipedia: the free encyclopedia - Olmec [online]. [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Olmec>.